

e-DEMOKRACIA NA SLOVENSKU

INŠTITÚT PRE
VEREJNÉ OTÁZKY

SPRÁVA Z VÝSKUMU

AUTOR: MARIÁN VELŠIČ

e-DEMOKRACIA NA SLOVENSKU

Obsah

Metodológia_2
Hlavné zistenia_3
Čo je e-Demokracia?_4
Kľúčové projekty a nástroje e-Demokracie na Slovensku_5
Občianska participácia – tradičná a elektronická forma_8
„Watchdog“ aktivity na internete_12
Infozákon a jeho uplatňovanie na internete_14
Elektronické voľby – šanca pre..._19
Literatúra a zdroje_28

Štúdia bola realizovaná v rámci projektu

Launching e-Governance in Slovakia: Empowering Citizens to Participate, Influence and Exercise Democratic Control

s podporou

Autor: Marián Veľšic

Lektori:
Milan Galanda
Grigorij Mesežnikov

Pri citácii diela alebo jeho časti je potrebné uviesť zdroj, t. j. názov diela, meno autora a názov vydavateľa.

Obálka: Stano Jendek, Renesans, s. r. o.
Jazyková redakcia: Xénia Michalusová

© Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2008

ISBN 978-80-89345-02-1

Metodológia

Výskum *e-Demokracia na Slovensku* bol realizovaný prostredníctvom **empirického kvantitatívneho výskumu na výberovej vzorke 1 035 respondentov**, ktorá umožňuje zovšeobecniť získané zistenia na populáciu SR podľa základných sociálno-demografických znakov (pohlavie, vek, vzdelanie, veľkosť sídla, kraj).

Zozbierané dáta boli spracovávané a analyzované štandardnými štatistickými metódami a postupmi pomocou software spoločnosti **SPSS, inc.**

Všetky údaje v grafoch a tabuľkách, **s výnimkou indexov digitálnej gramotnosti**, sú uvedené **v percentách**.

V tabuľkách s označením „**Nadpriemerné zastúpenie**“ v rámci jednotlivých grafov sú uvádzané skupiny a prostredia, ktoré majú v danej odpovedi štatisticky významne vyššie zastúpenie, ako je dosiahnutý priemer za celú skúmanú populáciu.

DLI – Digital Literacy Index (Index digitálnej gramotnosti) predstavuje dosiahnutú bodovú hodnotu na škále od 0 = digitálna negramotnosť do 1 = maximálna digitálna gramotnosť.

V niektorých prípadoch tvoria dopočet daného výsledku v tabuľkách alebo grafoch **do 100 % odpovede „neviem“ alebo „neodpovedal/a“**.

Typ prieskumu	kvantitatívny reprezentatívny prieskum
Veľkosť vzorky	1 035 respondentov vo veku od 18 rokov
Výber vzorky	kvótny výber (kvóty sú stanovené na základe posledného sčítania obyvateľov, ktoré uskutočnil ŠÚ SR v máji 2001)
Kvótné znaky	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pohlavie ▪ vek ▪ vzdelanie ▪ národnosť ▪ veľkostná kategória sídla ▪ kraj
Metóda rozhovoru	osobné (face-to-face) rozhovory zaznamenávané do štandardizovaného dotazníka
Terénny zber údajov	vyškolení anketári agentúry FOCUS, 8. 7. – 21.8. 2007
Nahrávanie údajov	skenovanie
Kontrola zberu údajov	20-percentná náhodná kontrola uskutočnených rozhovorov pre každého anketára
Výstup	databáza primárnych údajov v SPSS
Použité typy analýz	<ul style="list-style-type: none"> ▪ opisné štatistiky – početnosti, priemery, rozptyly, kontingenčné tabuľky a pod. ▪ znamienkový test – test štatistickej významnosti rozdielov premenných ▪ korelačná analýza – meranie vzájomnej súvislosti medzi dvomi premennými ▪ faktorová analýza – analýza štruktúry vzájomných závislostí premenných ▪ regresná analýza – analýza vzťahu medzi závislou a nezávislou premennou ▪ CHAID* analýza – tvorba prediktívnych modelov pomocou stromových štruktúr

Poznámka: * Chi-square Automatic Interaction Detection.

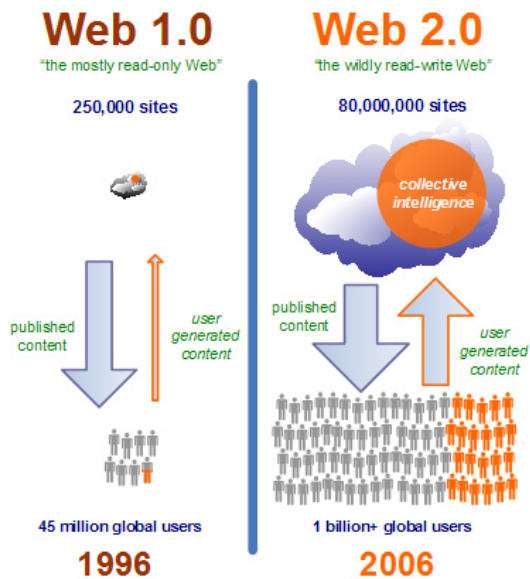

Hlavné zistenia

- Za posledný rok využilo rôzne aktivity na internete celkovo 28 % občanov na to, aby sa sami vyjadrili alebo oboznámili s názormi iných ľudí na aktuálne spoločensko-politické otázky. Ako najrozšírenejšie prejavy elektronickej demokracie na Slovensku sa ukázali najmä početné diskusné skupiny a fóra (18 %), čoraz obľúbenejšie blogy – internetové denníky (17 %) a online rozhovory – chat (13 %). Takmer každý desiaty občan sa za posledný rok zapojil aj do rôznych elektronických ankiet, dotazníkov a hlasovaní o spoločensko-politických otázkach. Čím si však rôzne formy občianskej participácie vyžadujú aktívnejší prístup, resp. osobnú angažovanosť, tým je ich zastúpenie medzi občanmi menšie. Napríklad iba 1 % až 2 % občanov deklaruje založenie vlastnej iniciatívy – protestu, sťažnosti alebo petície na internete, zorganizovanie verejného zhromaždenia, príspevky vo vlastnom blogu, vytvorenie web stránok za účelom slobodne informovať a vyjadrovať názory na spoločensko-politické otázky a pod.
- Na druhej strane, výhody elektronických foriem občianskych aktivít stále nevyužíva 72 % respondentov. Zo sociálno-demografického pohľadu majú medzi nimi nadpriemerné zastúpenie najmä ženy, staršia generácia, dôchodcovia, nízko-kvalifikovaní a nezamestnaní či vidiecka časť populácie. Bariérou sa ukazuje nielen nízka digitálna gramotnosť, prístup k počítačom a internetu, ale čoraz častejšie vlastná motivácia naučiť sa a podstúpiť niečo nové.
- Silný vklad do demokratických procesov majú na Slovensku „watchdog“ aktivity mimovládnych organizácií. Prevažujúca časť obyvateľstva sa domnieva, že zverejňovanie takýchto informácií na internete skôr ovplyvňuje správanie občanov samých než tých, ktorých sa bezprostredne týka – teda politických strán, vlády, parlamentu či prezidenta. Informácie tohto typu pritom na internete sleduje 26 % respondentov. Na druhej strane, takmer každý piaty opýtaný sa prostredníctvom internetu pokúšal získať informácie o osobách a firmách z obchodného či živnostenského registra, o činnosti samospráv obcí a miest alebo o činnosti štátnych a verejných inštitúcií. V oveľa menšej miere sú v optike záujmu občanov informácie politického charakteru, ako je vyhľadávanie informácií o ľuďoch napríklad v zoznamoch ŠTB zverejnených na internete (11 %), o činnosti najvyšších ústavných inštitúcií (9 %) alebo o majetkových pomeroch verejných činiteľov (7 %).
- Progres v oblasti e-Demokracie možno dokumentovať snahou štátnych inštitúcií o posilňovanie služieb zameraných na občianske a ľudské práva. Na centrálnej úrovni sú to napríklad služby *Ústredného portálu verejnej správy*, *Ministerstva spravodlivosti SR* či *Verejného ochrancu práv*, ktoré prostredníctvom internetových stránok poskytujú praktické návody a rady pre občanov, ako uplatniť ich občianske práva. V súvislosti s uplatňovaním zákona o slobodnom prístupe k informáciám sa tiež zlepšil prístup najvyšších orgánov štátnej a verejnej moci. Tie čoraz častejšie využívajú internet ako zdroj poskytovania informácií o svojej činnosti alebo na poskytovanie informácií zo svojich registrov, evidencií a databáz. Napriek tomu ani po niekoľkých rokoch praktického fungovania „infozákona“, nevie nič o jeho existencii až 38 % občanov.
- Ešte horšie je na tom povedomie o možnostiach získavať informácie elektronicou formou. Iba 36 % opýtaných vie o tom, že môže o prístup k informáciám požiadať štátne úrady, inštitúcie a orgány samosprávy aj prostredníctvom elektronickej pošty. Paradoxné je, že zatiaľ čo v rámci bežného života (na súkromné či pracovné účely) používa e-mail takmer polovica populácie, v rámci občiansko-politickej komunikácie (napríklad pri oslovovaní štátnych úradov, inštitúcií, samospráv verejných činiteľov atď.) iba 8 % opýtaných.
- Oveľa optimistickejšie vyznievajú postoje obyvateľstva k otázke elektronických volieb, a to aj napriek tomu, že diskusia o zavedení či zrovnoprávnení elektronického hlasovania sa zatiaľ vedie prevažne na úrovni úzkych skupín expertov. Výsledky výskumu ukázali, že ak by bola možnosť voliť v najbližších parlamentných, prezidentských či komunálnych voľbách elektronicou – prostredníctvom internetu – takúto možnosť by celkovo využilo 37 % oprávnených voličov. Nadpriemerný záujem deklaruje najmä mladšia, vzdelanejšia, kvalifikovanejšia a mestskejšia časť populácie; prostredia, ktoré na občiansku participáciu bežne používajú počítače a internet; pravidelní používatelia počítačov a internetu; respondenti s vyššou digitálnou gramotnosťou.
- Elektronické hlasovanie naopak odmieta 54 % občanov, pričom ako hlavný dôvod uvádza preferenciu tradičného spôsobu hlasovania, nedostupnosť internetu a digitálnu negramotnosť. Naopak, obavy z bezpečnostných rizík elektronického hlasovania sa v rebríčku dôvodov umiestnili až na posledných priečkach.
- Pre konečné politické rozhodnutie zaviesť alebo nezaviesť elektronicú formu hlasovania môžu mať kľúčový význam postoje prívržencov politických strán. Ukázalo sa, že v súčasnosti by na zavedení e-volieb benefitovala najväčšmi SDKÚ-DS. Medzi jej potenciálnymi voličmi je až polovica takých, ktorá by bola ochotná voliť elektronicou spôsobom. Druhou významnou skupinou sú nerozhodnutí voliči – spomedzi nich je to približne polovica a nadpriemerný záujem deklarujú tiež stúpenci Smeru-SD (41 %). Nazeranie na problematiku e-volieb čisto cez stránke okuliare sa ale v konečnom dôsledku môže stať neprekonateľnou bariérou. Dá sa totiž očakávať, že stranám pôjde v tejto otázke skôr o voličské zisky a straty, než o progresívnosť volebného aktu a prípadné zvýšenie celkovej volebnej účasti.

Čo je e-Demokracia?

V posledných desaťročiach sa jednou z najdynamickejšie sa meniacich oblastí ľudského života vôbec, stal najmä spôsob komunikácie a orientácia vyspelých spoločností na informácie. Zasluhou masového rozvoja moderných informačných a komunikačných technológií (IKT) nadobúdajú rôzne oblasti života ako vzdelávanie, veda a výskum, ekonomika, kriminalita, politika či náboženstvo svoju „virtuálnu“ formu, obsah i vplyv. Veď iba za posledných desať rokov sa v celosvetovom meradle zvýšil počet web stránok z 250 tisíc na 80 miliónov a počet užívateľov internetu zo 45 miliónov na viac ako jednu miliardu. Zložitý virtuálny spoločenský organizmus, ktorý sa ukrýva pod pojmom internet, sa dnes začína podobať na veľký „klon“ tradičných spoločenských štruktúr. Navyše sa ukazuje, že aj on sám sa kvalitatívne vyvíja.

Súčasnú kvalitatívnu zmenu internetu predčasom výstižne opísali redaktori eTrendu J. Andacký a P. Garaj. „V prvej fáze sa aktivita používateľa obmedzovala na pasívne vyhľadávanie informácií. A hoci internet priniesol nové marketingové možnosti, zachoval si logiku a štruktúru klasických médií. Podobne ako televízia, tlač a rozhlas zabezpečoval predovšetkým komunikáciu plynúcu jedným smerom. Od predajcu či autora k spotrebiteľovi. Revolúcia Webu 2.0 (webu ďalšej generácie – pozn. autora) spočíva v tom, že dáva konzumentovi možnosť vybrať si médium a ovplyvňovať ho. Kto neverí novinám, ten sa informuje na spravodajských serveroch, vytváraných tisíckami občianskych reportérov. Koho nebaví tisíckrát prežutá publicistika oficiálnych médií, ten môže browsovať miliónmi súkromných blogov. Koho nudí televízia, ten môže hodiny stráviť pozeraním videospotov na YouTube. Ale predovšetkým – komu prekáža konzumovanie, ten môže sám priložiť ruku k dielu. Možnosť spoluvytvárať mediálny obsah motivuje natoľko, že aktéri sú ochotní na kolektívnych dielach participovať bez nároku na finančnú odmenu. Ekonomicky anomálne správanie súvisí s očakávaním, že odvedená práca bude bezplatne prístupná všetkým používateľom internetu. Je pochopiteľné, že takéto aktivity sú atraktívne pre veľkú komunitu.“ (Andacký – Garaj, 2006)

Web 2.0 je teda trend v používaní World Wide Web technológií a web dizajne, ktorý je zameraný na napomáhanie kreativity, zdieľanie informácií, a čo je najdôležitejšie, na spoluprácu a participáciu medzi užívateľmi. Z čoraz sofistikovanejšími technológiami sa neustále vyvíja aj druhá generácia webových komunít a poskytovaných služieb, ako sú sociálne siete, wiki systémy (systémy umožňujúce okamžitú editáciu obsahu príslušnej stránky, napríklad Wikipédia), BitTorrent (systém na zdieľanie súborov), blogy či folksonómie.¹ Tieto aplikácie a služby predpovedajú novú éru internetu. (Bližšie pozri: O'Reilly, 2005) Ako typické príklady v rôznych oblastiach môžu slúžiť služby, ktoré ponúkajú YouTube, Google, My Space, Second Life, Yahoo! a iné. Kvalitatívne zmeny v prostredí internetu tak vytvárajú ideálne prostredie a podmienky na participáciu v rôznych oblastiach a na rôznych úrovniach vrátane spoločensko-politickej, ktorá je vo virtuálnom svete počítačov internetu reprezentovaná najmä e-Demokraciou.

e-Demokracia v širokom zmysle slova znamená používanie moderných informačných a komunikačných technológií (IKT) na podporu procesov v rámci systému reprezentatívnej demokracie. e-Demokracia môže byť definovaná ako proces umožnenia transakcií medzi občanmi, záujmovými skupinami a politickou mocou prostredníctvom viacerých kanálov, t. j. prepojením transakčných, rozhodovacích a vynučovacích funkcií pomocou IKT, za účelom zvýšenia efektívnosti, transparentnosti a zodpovednosti vlády. Zmyslom takéhoto prístupu je teda zabezpečiť širší vplyv občanov na politické rozhodnutia s tým, že vyššia zainteresovanosť jednotlivcov povedie nielen k zefektívneniu vládnutia, ale v konečnom dôsledku k zvýšeniu politickej legitimity.

V tejto súvislosti sa napríklad vo *Wikipédii* pod heslom „e-Democracy“ [<http://en.wikipedia.org/wiki/E-democracy>] dočítame, že súčasné technológie ako mailing listy, pee-to-peer siete, zdieľaný software, wiki systémy, internetové fóra a blogy sú len niektoré z mnohých potenciálnych riešení v rámci e-Demokracie. Na druhej strane však zväčšovanie priestoru na rôzne akti-

¹ Folksonómie predstavujú metódu organizácie informácií do tagov, ktoré im kolaboratívne a decentralizovane priradujú členovia sociálnych sietí. Tag je pojem označujúci kategóriu, ktorú používatelia priradujú ku konkrétnym zdrojom. Prepájaním členov internetových komunít profilovaných najmä podľa oblastí záujmu sú vytvárané sociálne siete. Vznikajú tak vzťahy medzi členmi nielen jednej, ale aj viacerých komunít. Folksonómie umožňujú kategorizovať rozmanité typy zdrojov – webové stránky, blogy, video, obrázky, RSS dávky a pod. Používatelia môžu nielen organizovať či vyhľadávať, ale aj spoločne využívať vytvorené tagy. Folksonómie teda tvoria poprepájané štruktúry konceptuálnych máp, ktoré reprezentujú pojmy v mysliach ľudí (Grešková, 2006).

vity e-Demokracie – podobne ako pri tradičných formách priamej demokracie – môže viesť k rozširovaniu populizmu a demagógie. Ďalším problémom je aj tzv. digital divide (rozdelenie spoločnosti na tých, ktorí majú a tých, ktorí nemajú prístup k IKT). Inými slovami: nie všetci majú rovnaké šance participovať na veciach verejných prostredníctvom moderných prostriedkov, ako sú počítače a internet. To je svojím spôsobom podkopávanie jedného zo základných pilierov demokracie – rovnosti. Na inštitucionálnej úrovni sú zasa kritizované vysoké náklady spojené so zavádzaním nových aplikácií v oblasti e-Demokracie. Naopak, jedným zo silných argumentov „pre“ je predovšetkým schopnosť e-Demokracie pritiahnúť mladých ľudí. Zavedenie mechanizmov elektronickej politickej participácie je totiž prístupné mladým ľuďom oveľa viac ako jej tradičné formy, tvrdia zástancovia e-Demokracie. Takto môže byť zastavený napríklad pokračujúci negatívny trend znižovania volebnej účasti.

Na jednej strane môžeme e-Demokraciu chápať ako *výsledok implementácie informačných a komunikačných technológií do tradičných demokratických procesov*, resp. prenesenie tradičných foriem demokracie do jej virtuálnej podoby/formy. Na druhej strane ako *fenomén nových procesov, nástrojov a služieb*, ktoré reprezentujú napríklad blogy, diskusné fóra, chatboardy a rôzne iné interaktívne prvky komunikácie v rámci tzv. sociálnych sietí.

Aká môže byť reálna sila sociálnych sietí, názorne dokumentuje prípad, ktorý sa stal na začiatku roku 2008 v súvislosti s pokusom zablokovať obsah serveru www.wikileaks.org. Jeho stránky totiž ponúkajú na stiahnutie viac ako milión rôznych dokumentov – medzi inými napríklad materiály americkej armády o plánovaní vojny v Iraku, dvestostranovú internú publikáciu väznice Guantanamo s návodom, ako sa vyhnúť ženevským dohovorom pri zaobchádzaní s väzňami, či schému znázorňujúcu, ako si nemecká firma prevádza peniaze z účtov v daňovom raji. Všetky dokumenty, napísané v rôznych jazykoch, majú spoločnú jedinou vec – v ich hlavičke stojí: „Prísne tajné“. Švajčiarska banka Julius Baer v tejto súvislosti podala na Wikileaks.org žalobu, že server porušuje jej práva. Na webe sa totiž objavil dokument, ktorý opisuje, ako banka cez fiktívnu firmu umiestnenú v daňovom raji obchoduje so špinavými peniazmi a tie potom prevádza na vlastné účty. Banka sa obrátila na americký súd a požiadala o zablokovanie adresy, cez ktorú používatelia k stránke pristupujú. Ten jej nakoniec vyhovel a stránka prestala fungovať. Tento krok vyprovokoval tisíce rozhnevaných blogerov, zmobilizoval tisíce nadšencov na obhajobu servera, ktorí zakrátko na to obnovili stránku na nových adresách, takže používatelia mohli napriek zákazu opäť vidieť všetky dokumenty vrátane toho, ktorý má pochádzať z Julius Baer. Kópie webu boli sprevádzkované aj na serveroch vo Veľkej Británii a Belgicku. Internetová komunita nakoniec zvíťazila. Sudca po veľkej kritike verejnosti stránku vrátil na internet, pretože usúdil, že jeho pôvodné rozhodnutie mohlo byť v rozpore s prvým dodatkom americkej ústavy garantujúcim slobodu slova (Ulej, 2008).

Príklady niektorých nástrojov e-Demokracie:

- e-Vote alebo e-Voting – elektronické voľby/hlasovanie, t. j. realizácia volebného práva elektronickým spôsobom
- Elektronická petícia – elektronický systém na vyjadrovanie postojov a žiadostí
- Webcasting (web broadcasting) – online alebo offline elektronické spravodajstvo z rokovaní volených alebo verejných inštitúcií
- Blog – nástroj na prezentovanie názorov a postojov na rôzne spoločenské a politické témy
- e-Panel – diskusné fóra a skupiny na internete k verejným otázkam
- Elektronický dotazník – zisťovanie názorov a postojov
- Mailing list, RSS, SMS notifikácia – upozorňovanie na aktuálne udalosti verejného života
- Elektronické registre, databázy a archívy na internete – nástroje na verejnú kontrolu

Kľúčové projekty a nástroje e-Demokracie na Slovensku

e-Demokracia je pravdepodobne najčastejšie spájaná s elektronickými voľbami tzv. e-Vote alebo e-Voting. Niektoré z európskych krajín v súčasnosti už používajú elektronické zariadenia vo voľbách (Belgicko, Holandsko), iné zatiaľ experimentujú s rôznymi elektronickými technikami najmä v miestnych voľbách (Veľká Británia) alebo pripravujú skúšobné voľby na miestnej úrovni (Švajčiarsko). Medzi najznámejšie európske projekty elektronickeho hlasovania patria napríklad projekt Európskej komisie *CyberVote* [www.eucybervote.org] či integrovaný projekt Rady Európy – *Making democratic institutions work* [www.coe.int]. (Bližšie pozri: *Elektronické hlasovanie...*) Napriek tomu, že ide o vysoko aktuálnu tému najmä v rozvinutých západných krajinách, **prvé experimenty s elektronickými voľbami sa uskutočnili aj u nás na Slovensku**. Do zaujímavého vedecko-výskumného projektu (financovaného Európskou komisiou) s názvom *e-Vote* [www.e-vote.sk] bol napríklad zapojený Košický samosprávny kraj. Cieľom projektu je návrh, vývoj a overenie použiteľnosti internetového hlasovacieho systému, ktorý umožní (a zjednoduší) proces registrácie voličov, overenie ich osobných údajov, zber hlasov, ako aj proces spracovania a sčítania hlasov a generovanie štatistických výsledkov a predikcií. Napriek snahe o technologické riešenie problému elektronizácie hlasovania sa reálne elektronické voľby v slovenských podmienkach tak skoro neuskutočnia. Kľúčovou je zrejme politická vôľa a následne legislatívne kroky, ktoré by umožnili elektronické hlasovanie použiť v praxi. Častým argumentom je totiž otázka bezpečnosti, resp. zneužiteľnosti, ktorá „nahľadáva“ dôveru k takejto technológii.

Jedným z pokusov o implementáciu e-Demokracie na Slovensku je aj projekt *Webocracy*, realizovaný Fakultou elektrotechniky a informatiky TU v Košiciach v spolupráci s univerzitami vo Veľkej Británii, Nemecku a ďalšími partnermi. Hlavným cieľom projektu bolo vyvinúť websystém, ktorý poskytne občanom inovatívne nástroje na komunikáciu s verejnou správou s cieľom podporiť účasť na demokratických procesoch a zvýšiť transparentnosť verejnej správy. Systém umožňuje napríklad moderované i nemoderované diskusie, prieskumy verejnej mienky k publikovaným dokumentom alebo diskusiám, vyhlasovanie a publikovanie informácií o tendroch v rámci verejného obstarávania, zasielanie podaní občanmi a firmami (formuláre, žiadosti, podnety) s možnosťou sledovať ich vybavenie atď. Pilotné aplikácie projektu boli nasadené na internetových stránkach v mestských častiach Košice – Dargovských hrdinov [www.kosice-dh.sk] a Ťahanovce [mutah.tahanovce.sk].

Prejavom e-Demokracie však nemá byť len možnosť organizovania elektronických hlasovaní na lokálnej či národnej úrovni (vznik tejto možnosti si zrejme vyžiada diskusiu o event. rozšírení uplatnenia inštitútu referenda) a dokonalé prepojenie všetkých existujúcich inštitúcií s občanmi elektronickou formou. Je to najmä vznik elektronických diskusných fór občanov a elektronických komunít ako nástrojov, ktoré budú obnovovať sociálne väzby medzi občanmi a ktoré im zároveň umožnia priamo ovplyvňovať rozhodovanie štátnych orgánov a zapájať sa napríklad do tvorby zákonov. (Bližšie pozri: *Vízia vývoja...*, 2002.) Ukazuje sa, že práve **početné diskusné skupiny a čoraz obľúbenejšie blogy – internetové denníky sú najrozšírenejšie prejavy elektronickej demokracie na Slovensku**. Ich podstatnou črtou je dobrovoľnosť, sloboda vyjadrenia názorov a postojov k akejkoľvek téme, i to, že sú verejnými aktivitami, ktoré stoja mimo vplyvu štátnej sféry a jej štruktúr. Podľa prieskumu agentúry TNS sú blogy na Slovensku populárnejšie ako v USA – na Slovensku ich číta aspoň občas až 62 % internetistov. Napriek tomu, že neexistuje relevantný štatistický údaj o počte blogerov, dá sa odhadovať existencia mnohých tisícok blogerských stránok (vlastných alebo registrovaných na rôznych internetových portáloch). Podľa tohto prieskumu má totiž svoj blog (minimálne s jedným príspevkom) každý šiesty užívateľ internetu, t. j. 16 % internetistov od 15 rokov. Kým pred niekoľkými rokmi boli blogy doménou zopár nadšencov, v súčasnosti možnosti blogovania ponúka každý významnejší internetový portál. Napríklad SME.sk [www.blog.sme.sk], eTRENDE [blog.etrend.sk], HNOnline [blog.hnonline.sk], Pravda.sk [www.blog.pravda.sk], Atlas.sk [blog.atlas.sk] a iné.

Medzi progresívne technológie patri tiež **možnosť občianskej kontroly** spravovania vecí verejných napríklad **prostredníctvom webcastingu**, ktorý ponúka živé vysielanie alebo záznamy verejných zasadnutí a rokovaní rôznych orgánov verejnej moci. Online alebo offline sledovanie rokovania parlamentu prostredníctvom internetu ponúka občanom napríklad NR SR [www.nrsr.sk]. Audio a video záznamy sú k dispozícii na stránkach Úradu vlády SR [www.vlada.gov.sk]. Možnosti webcastingu vyskúšali aj samosprávy. Videozáznamy zo zasadnutí mestského zastupiteľstva poskytuje napríklad mesto *Lučenec* [mesto.sk/lucenec/] alebo prostredníctvom občianskeho združenia *Most-Híd* mesto *Veľké Kapušany* [www.ozmost.sk].

Za nemenej významné treba považovať **aktivity a projekty mimovládnych organizácií**. Na jednej strane sa mimovládne organizácie, ako napríklad *Občianske združenie Partnerstvá pre prosperitu (PPP)*, *Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť (SGI)* a mnohé ďalšie, podieľajú na realizácii projektov e-Governmentu, čo už samo osebe prináša posilňovanie e-Demokracie. Na druhej strane samy **často používajú moderné IKT na realizáciu svojich projektov alebo misie**. Za kľúčové pre demokratický proces možno považovať **najmä tzv. watchdog aktivity, zamerané na monitoring a analýzu rôznych oblastí verejného života**. Spomedzi množstva projektov neziskového sektora spomeňme aspoň niektoré. Napríklad projekt zameraný na monitoring etiky a profesionality slovenských médií *Slovak Press Watch* [spw.blog.sme.sk], ktorý prostredníctvom blogu realizuje *Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy – INEKO*. Rozsiahle aktivity uskutočňuje aj *Transparency International Slovakia* a *Aliancia Fair Play*, ktoré sa zameriavajú predovšetkým na otázky spojené s korupciou vo verejnom sektore, a to na centrálnej i decentralizovanej úrovni verejnej správy. Jednou z najnovších aktivít *Aliancie Fair-play* je napríklad spustenie webového registra otvorených politikov. Na stránke www.politikaopen.sk bude prinášať konkrétne a overiteľné informácie o väzbách, obchodných a iných záujmoch, ako aj majetku slovenských politikov. „Projekt je priamou reakciou na dlhodobú neschopnosť parlamentu sfunkčniť kontrolu konfliktu záujmov a urobiť z nič nehovoriacich majetkových priznaní verejných funkcionárov veľmi konkrétne majetkové priznania,“ povedala Zuzana Wienk z *Aliancie Fair-play* (IT News, 20. 3. 2008). Organizácie ako *MEMO 98* a *Občianske oko* sa zasa venujú aktívnemu monitoringu médií a volieb. *INEKO* a *M.E.S.A. 10* monitoringu sociálno-ekonomického vývoja. *Amnesty International Slovakia*, *OZ Človek v ohrození*, *Nadácia Pontis*, *Ludia proti rasizmu* monitoringu dodržiavania ľudských práv a stavu občianskej spoločnosti. *SFPA* monitoringu zahraničnej politiky, *IVO* a *Konzervatívny inštitút* kľúčovým spoločensko-politickým témam a otázkam. *CEPA - Priatelja Zeme* a *Socia* venujú pozornosť systematickému a dlhodobému monitoringu programovania a čerpania fondov EÚ. *Greenpeace Slovensko*, *Ekopolis*, *OZ Tatry*, *Lesoochránárske združenie VLK* a stovky ďalších organizácií monitoringu v oblasti životného prostredia a prírody.

Ďalšou možnosťou na využívanie e-Demokracie je verejné pripomienkovanie materiálov, ktoré predkladá *Vláda SR* prostredníctvom tzv. hromadnej pripomienky. Najčastejšie využitie nájdeme v rámci portálu *ChangeNet*.

Podľa posledných dostupných údajov je na Slovensku vyše 31-tisíc registrovaných mimovládnych neziskových organizácií. (Bližšie pozri: Demeš – Bútora et al., 2008.) Pre väčšinu z nich tvorí internet základné komunikačné prostredie pre ich misiu. V súčasnosti tak prakticky každá mimovládna organizácia komunikujúca cez internet dosahuje minimálne úroveň jedno-

smerej interakcie.² Výnimkou však nebýva ani obojsmerná interakcia³ napríklad prostredníctvom diskusných skupín, elektronických ankiet a hlasovaní, podávania a manažovania projektov elektronickou formou a pod.

Systémové riešenie v „tretom sektore“ priniesol v minulosti najmä **portál ChangeNet** [www.changenet.sk]. Jeho hlavným cieľom je vytváranie priestoru na efektívnu komunikáciu a zdieľanie informácií medzi občianskymi organizáciami, ich prezentácia na verejnosti a sprístupňovanie informačných zdrojov dôležitých pre činnosť týchto organizácií. *ChangeNet* od roku 1997 poskytuje internetové komunikačné a informačné služby od e-mailových adries cez vytváranie webstránok pre organizácie až po internetové školenia a prevádzkovanie informačného servera s aktuálnym spravodajstvom zameraným na občiansku spoločnosť. Klientmi sú mimovládne organizácie (občianske združenia, nadácie, neziskové organizácie a pod.), občianske iniciatívy i jednotlivci, ktorí spolupracujú s mimovládnymi organizáciami na ich aktivitách. Služby *ChangeNet-u* dnes využíva viac ako 220 veľkých aj malých organizácií.

Na centrálnej úrovni sú významné najmä **služby Ústredného portálu verejnej správy** [portal.gov.sk], ktorý na informatívnej úrovni v sekcii „Občianske aktivity“ ponúka konkrétne step-by-step informácie a linky na to, ako zorganizovať referendum alebo petíciu, ako usporiadať verejné zhromaždenie, ako podporiť neziskové organizácie (2 % z dane), ako založiť a ako funguje nadácia, občianske združenie či nezisková organizácia.

Do konceptu e-Demokracie spadá aj **aplikácia zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám**. Keďže zákon o. i. umožňuje poskytovať informácie tiež elektronickou formou, v súčasnosti prakticky všetky povinné osoby (štátne orgány, obce, VÚC ako aj tie právnické a fyzické osoby, ktorým zákon zveruje právomoc rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy) zverejňujú informácie na svojich internetových stránkach alebo portáloch. Rovnako ponúkajú možnosť občanom žiadať o informácie prostredníctvom elektronickej pošty. V tejto súvislosti sa ako užitočný ukázal najmä projekt *Systém sledovania legislatívneho procesu*, ktorý funguje na stránkach NR SR [www.nrsr.sk] a umožňuje občanom monitorovať tvorbu zákonov od ich návrhov až po konečné schválenie. Obdobnú službu ponúkajú aj stránky *Úradu vlády SR* [www.vlada.gov.sk], ktoré dávajú možnosť sledovať kompletne materiály z rokovaní vlády SR.

Progres v oblasti e-Demokracie možno dokumentovať snahou o posilňovanie služieb zameraných na občianske a ľudské práva. Základné informácie o tom, ako postupovať v prípade potreby právnej ochrany, podania, žaloby, sťažnosti, odvolania a pod. ponúkajú internetové stránky *Ministerstva spravodlivosti SR* [www.justice.gov.sk] v sekcii „Služby občanom“. Obdobnú, ale rozsiahlejšiu službu na informatívnej úrovni ponúka aj *Ústredný portál verejnej správy* (v sekciiach životné situácie a agendy) v časti „Zákon a právo“. Významnou aktivitou *Ministerstva spravodlivosti SR* je tiež sprístupnenie *Jednotného automatizovaného systému právnych informácií* [http://jaspi.justice.gov.sk]. *JASPI* je navrhnutý a budovaný ako otvorený nekomerčný systém s cieľom zabezpečiť prístup ku komplexnému zdroju právnych informácií v štáte a je určený pre verejnosť za účelom zvýšenia právneho povedomia občanov. Moduly sprístupnené pre verejnosť obsahujú všeobecne záväzné právne predpisy, novelizované znenia zákonov, vyhlášok a vládných nariadení, súdne rozhodnutia a stanoviská súdov publikovaných v *Zbierke súdnych rozhodnutí Najvyššieho súdu SR*, súdne rozhodnutia, stanoviská a nálezy *Ústavného súdu SR* a vybrané súdne rozhodnutia krajských a okresných súdov, údaje o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch.

Pozitívne možno hodnotiť internetové stránky *Verejného ochrancu práv – ombudsmana* [www.vop.gov.sk], ktoré ako jedny z mála ponúkajú verziu pre zrakovo postihnutých, 12-jazyčnú mutáciu pre formuláre a informácie, možnosť downloadu formulárov na podanie podnetu alebo možnosť elektronickej komunikácie prostredníctvom elektronickeho formulára, teda obojsmernú interakciu.

Významnou podmienkou nielen v rámci nasadzovania elektronickej verejnej správy, ale tiež v rámci posilňovania slobodného prístupu k informáciám ako prvku verejnej kontroly, je **prístup do rôznych registrov, evidencií a databáz**. Napríklad projekt *Štruktúra archívnych fondov Archívu Ústavu pamäti národa*, ktorý je zameraný na poskytnutie písomných a iných dokumentov z činnosti represívnych orgánov z obdobia neslobody – napríklad zväzkov ŠtB. Vedeckí bádatelia i laická verejnosť tak môžu, okrem zistenia základných údajov, priamo listovať v pôvodných analytických pomôckach a prostredníctvom elektronickej žiadanky si vyžiadať príslušný dokument na štúdium.

Internet ako komunikačný kanál s občanmi i médiami používajú tiež všetky významné politické strany a hnutia. Poskytované služby na ich internetových stránkach dosahujú zväčša úroveň jednosmernej interakcie – t. j. možnosť downloadu dokumentov, publikácií, foto/audio/video archívov. Niektoré internetové stránky ponúkajú aj obojsmernú interakciu, napríklad prostredníctvom diskusných skupín, účasti na elektronickej ankete a hlasovaní, v predvolebnom období organizovaním simulácie volieb či online rozhovorov s politikmi a pod.

² Jednosmerná interakcia znamená, že z verejne prístupnej internetovej stránky si môže klient stiahnuť tlačivá, formuláre alebo iné dokumenty.

³ Obojsmerná interakcia znamená, že pomocou verejne prístupnej internetovej stránky je možná vzájomná komunikácia (interakcia) medzi poskytovateľom služby na jednej strane a klientom na strane druhej.

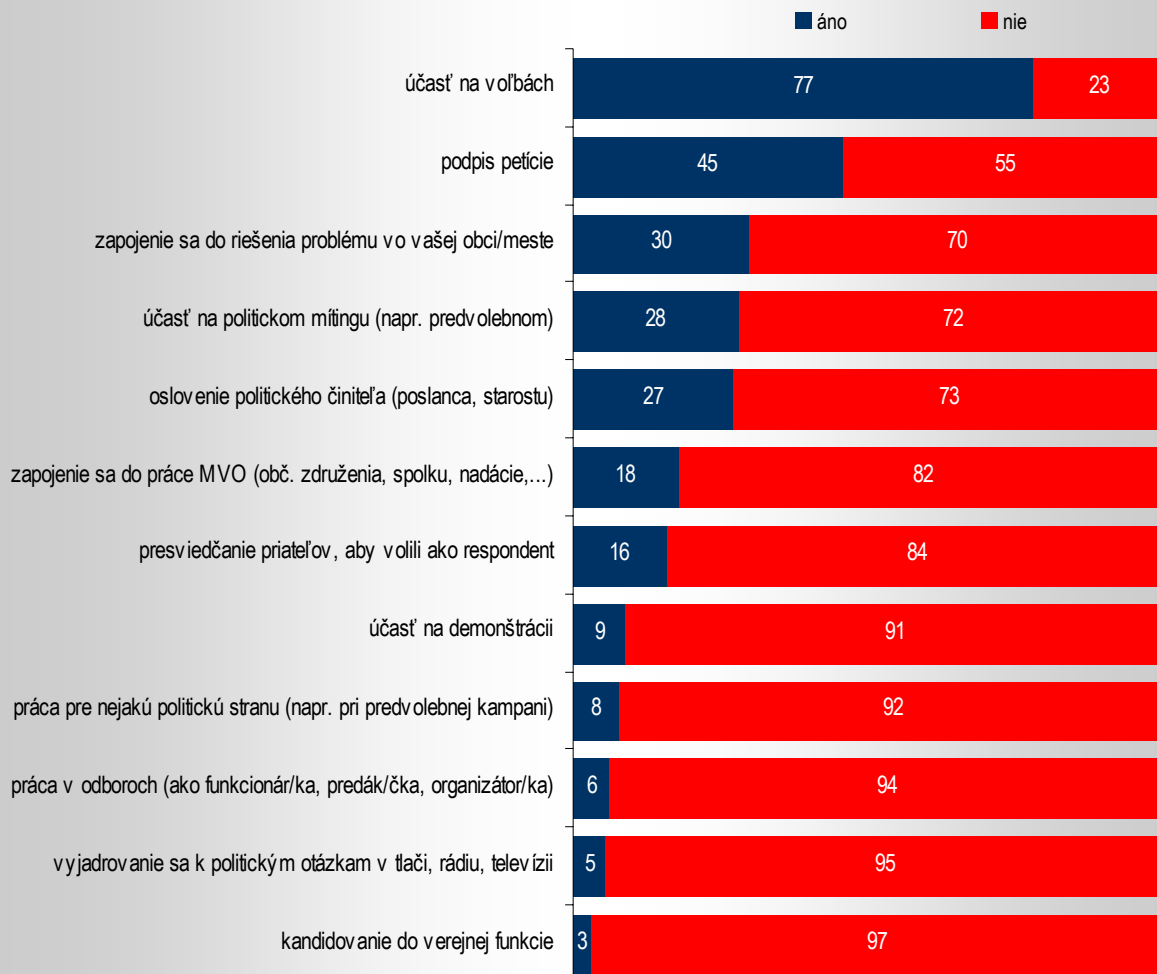

Občianska participácia – tradičná a elektronická forma

Dôležitým rozmerom kvality demokracie je účasť občanov na verejnom dianí. Spomedzi pestrého spektra foriem, aké môže nadobúdať občianska participácia, si tento výskum všimol dvanásť, ktoré možno považovať v kontexte demokratických procesov za tradičné. Graf 1 ich zoraduje do poradia podľa podielu respondentov, ktorí sa na nich za posledných desať rokov podieľali. Vyše tri štvrtiny respondentov (77 %) využili možnosť zúčastniť sa na voľbách. Takmer polovica (45 %) sa pokúsila ovplyvniť verejné dianie svojím podpisom na petičnom hárku. Viac ako štvrtina, no menej ako tretina sa zapojila do riešenia problému vo svojej obci či meste (30 %), zúčastnila sa na politickom mítingu (28 %) a obrátila sa na politického činiteľa (poslanca, starostu) so žiadosťou o riešenie konkrétneho problému (28 %). O čosi menej ako pätina sa angažovala v nejakej mimovládnej organizácii (18 %) a šestina presviedčala svojich priateľov, že by mali voliť konkrétne stranu (16 %). Ďalšie formy participácie občanov boli v uplynulej dekáde zriedkavejšie. Zahŕňajú účasť na demonstrácii (9 %), prácu pre politickú stranu (8 %), prácu v odboroch (6 %), vyjadrovanie sa k politickým otázkam v médiách (5 %) či kandidovanie do verejnej funkcie (4 %). (Bútorová – Gyárfášová, 2008.)

Ako ďalej uvádzajú Z. Bútorová a O. Gyárfášová, hlbšia analýza ukázala, že miera praktizovania jednotlivých foriem občianskej participácie nie je v populácii rozložená rovnomerne. O čosi vyššou aktívnou účasťou prostredníctvom väčšiny zo skúmaných spôsobov sa vyznačovali za uplynulých desať rokov muži; ľudia s vysokoškolským vzdelaním; ľudia v staršom a strednom veku (na rozdiel od respondentov do 24 rokov); predstavitelia duševných profesií, podnikatelia a živnostníci, a často aj dnešní dôchodcovia. Niektoré formy občianskej participácie – najmä tie, ktoré súvisia s komunálnou politikou – podstatne častejšie praktizovali obyvatelia menších vidieckych obcí (Bútorová – Gyárfášová, 2008).

Graf 1: Občianska angažovanosť v priebehu posledných desiatich rokov (v %)

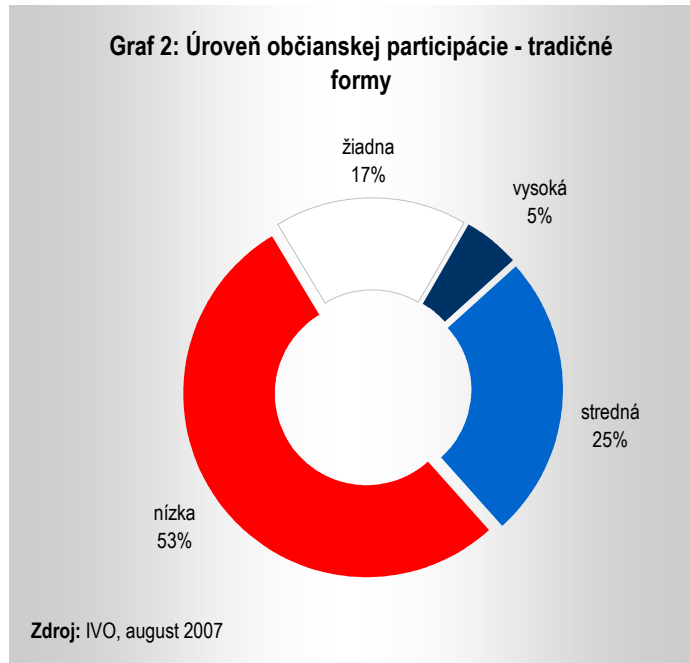
Zdroj: IVO, august 2007

Zaujímavé sú aj rozdiely v miere občianskej participácie podľa politických preferencií. Ak porovnáme poradie, ktoré dosiahli podporovatelia jednotlivých politických strán podľa miery participácie vo všetkých 12 formách, potom v zásade platí, že najnižšou mierou občianskej participácie sa vyznačovali najmä potenciálni nevoliči. Spomedzi parlamentných strán majú občiansky najaktívnejšiu bázu podporovateľov SMK a ĽS-HZDS, za ktorými nasledujú priaznivci KDH. O čosi nižšia je miera aktivity prívržencov SDKÚ-DS a Smeru-SD. Výrazne najslabšou občianskou participáciou sa vyznačujú voliči SNS (Bútorová – Gyárfášová, 2008).

Iný – zovšeobecňujúci – pohľad poskytujú údaje z grafu 2, ktoré na základe počtu deklarovaných občianskych aktivít (z grafu 1) hovoria o úrovni občianskej participácie v jej tradičnej podobe. Vysoká úroveň takejto participácie je typická pre tých, ktorí deklarovali v posledných desiatich rokoch väčšinu občianskych aktivít (9 - 12 aktivít), a týka sa približne 5 % respondentov. Strednú úroveň (4 - 7 aktivít) dosiahla ďalšia štvrtina opýtaných. Naopak, výraznejšie prevažuje nízka úroveň (1 - 3 aktivít), zistená u 53 % opýtaných. Medzi týmito občanmi sú najčastejšou formou participácie najmä voľby, prípadne účasť na politických mítingoch.

Na druhej strane existuje aj významná časť populácie, ktorá sa nijako občiansky neangažuje. Takmer každý piaty respondent (17 %) deklaruje, že za posledných desať rokov nepoužil ani jeden z uvedených spôsobov občianskej participácie.

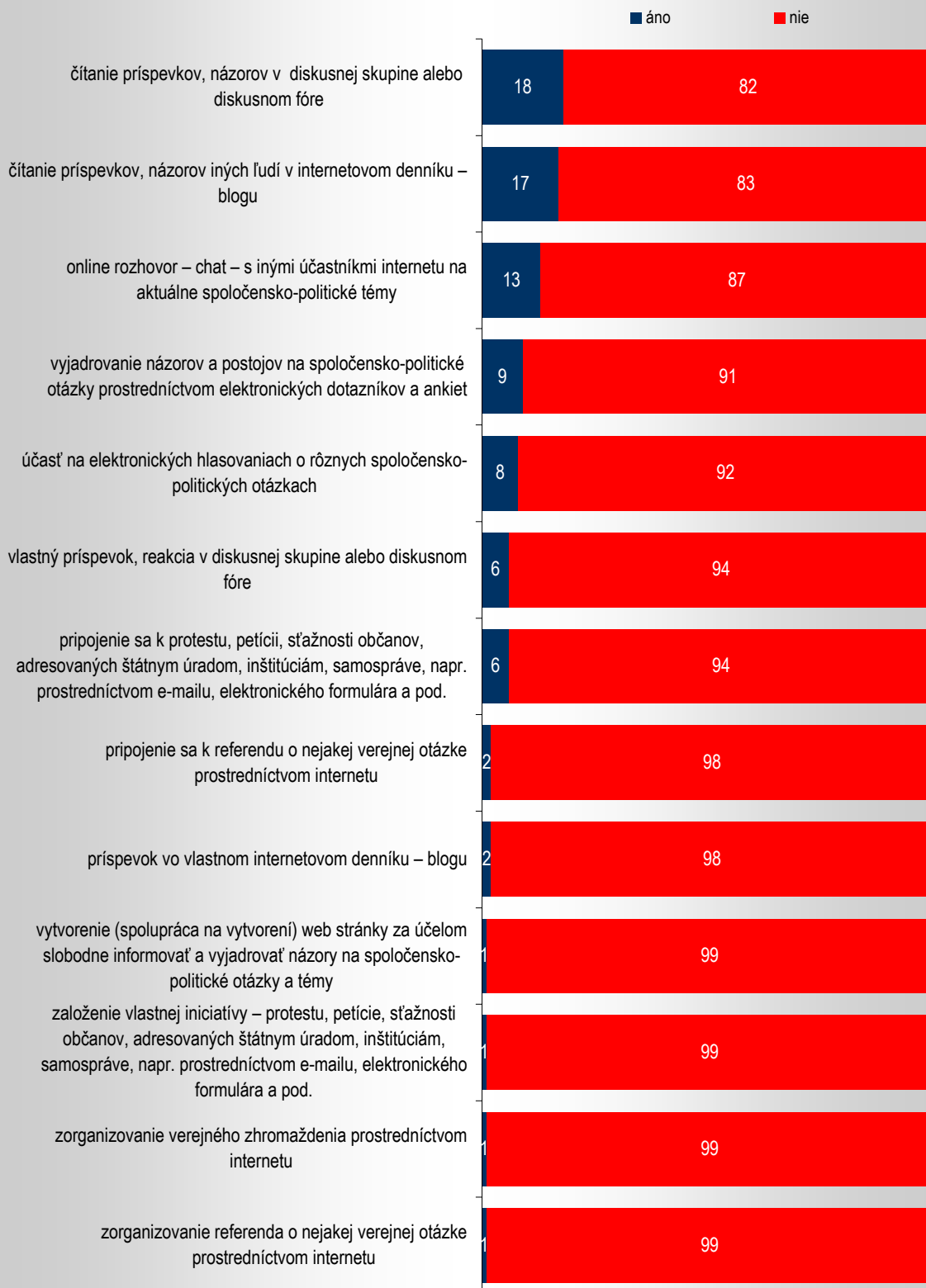
„Ak by sa kvalita demokracie mala naďalej zhoršovať, slovenská spoločnosť bude musieť siahnuť hlbšie do svojich zdrojov možnej nápravy, čo si vyžiada aj väčšiu participáciu neľahostajných občanov,“ píše Z. Bútorová a O. Gyárfášová na margo súčasného spoločensko-politického vývoja (Bútorová – Gyárfášová, 2008). Ďalšie výsledky výskumu ukázali, že práve moderné – elektronické – formy občianskej participácie dokážu osloviť a zapojiť aj skupiny a prostredia, ktoré sú zväčša pasívne v jej tradičných formách. V tejto súvislosti sa čoraz častejšie hovorí o význame sociálnych sietí na internete. V spoločensko-politickej optike sú charakterizované širokým spektrom foriem napríklad v podobe diskusií na internete. V spoločensko-politickej optike sú charakterizované širokým spektrom foriem napríklad v podobe diskusií na internete. V spoločensko-politickej optike sú charakterizované širokým spektrom foriem napríklad v podobe diskusií na internete. V spoločensko-politickej optike sú charakterizované širokým spektrom foriem napríklad v podobe diskusií na internete.

Aktuálny stav občianskej participácie na internete dokumentujú údaje z grafu 3. Za posledný rok využilo niektorú z uvedených aktivít na internete celkovo 28 % respondentov z dospeljej populácie, aby sa sami vyjadrili alebo sa oboznámili s názormi iných ľudí na aktuálne spoločensko-politické otázky. Ako ďalej ukazuje graf 3, najvýznamnejšie zastúpenie majú aktivity v diskusiách (18 %), blogoch (17 %) a chatoch (13 %). Jedným z dominantných fenoménov roka 2007 bol práve rozvoj blogosféry. Hoci blogy sú na Slovenskom webe prístupné už niekoľko rokov, rok 2007 charakterizuje ich rozmach, zvyšovanie počtu blogerov a prienik blogovania do rôznych spoločenských štruktúr, vrátane politiky. Len denník *Sme* už eviduje okolo 550 aktívnych blogerov (s neaktívnymi približne 2 500). Blogové sekcie sa etablovali takmer na všetkých významných mediálnych serveroch. Blogermi sa minulý rok stalo mnoho známych ľudí zo sveta kultúry, biznisu, ale aj politiky. Blogy sa stali aj nástrojom politického boja, keď na rôznych portáloch začali vznikať blogy politikov, viac či menej úspešne vyjadrujúcich ich postoje a úvahy. Blogosféra a internetové sociálne siete tak prenikajú aj do občianskeho života a čoraz viac ľudí všetkých vekových kategórií pociťuje potrebu svojho osobného verejného prejavu. Tento trend je zaujímavý najmä v kontexte anonymity internetu ako takého (Velšic – Ivantýšyn – Mušková, 2008).

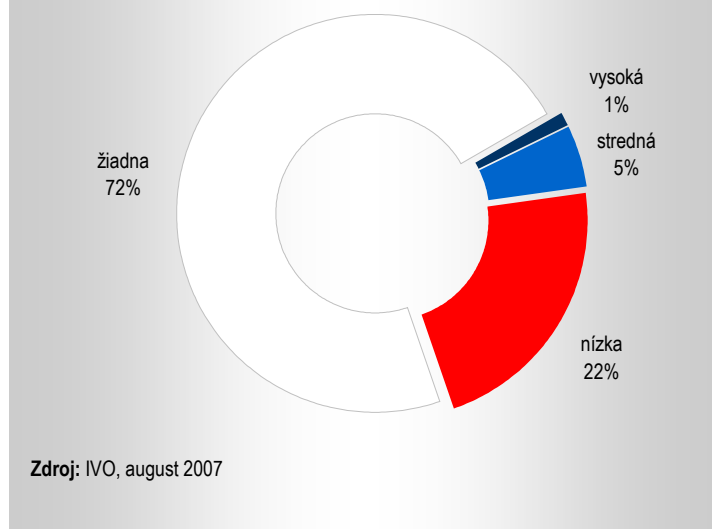
Takmer každý desiaty občan na Slovensku sa za posledný rok zapojil aj do rôznych elektronických ankiet, dotazníkov a hlasovaní o spoločensko-politických otázkach. No čím si rôzne formy participácie vyžadujú aktívnejší prístup, resp. osobnú angažovanosť alebo vklad, tým je ich zastúpenie medzi občanmi menšie. Ako vidno z grafu 3, také aktivity na internete, ako napríklad založenie vlastnej iniciatívy či pripojenie sa k protestu, petícii, sťažnosti občanov adresovaných štátnym úradom, inštitúciám, samospráve; zorganizovanie referenda alebo pripojenie sa k referendu o nejakej verejnej otázke; zorganizovanie verejného zhromaždenia; vytvorenie (spolupráca na vytvorení) web stránok za účelom slobodne informovať a vyjadrovať názory na spoločensko-politické otázky a témy, sú zatiaľ iba marginálne. Všeobecne platí, že v súčasnosti pasívne formy občianskej participácie na internete prevažujú nad aktívnymi formami.

Graf 3: Občianska participácia prostredníctvom internetu za posledný rok (v %)

Zdroj: IVO, august 2007

Graf 4: Úroveň občianskej participácie - elektronické formy

Podobne ako údaje z grafu 2, aj údaje z grafu 4 hovoria o úrovni občianskej participácie (na základe počtu deklarovovaných občianskych aktivít) na internete. Ako už na prvý pohľad vidno, vysokú a strednú úroveň dosahuje celkovo iba 6 % respondentov a nízku úroveň ďalších 22 %. Na druhej strane takmer tri štvrtiny respondentov (72 %) sa na internete, resp. elektronickou formou vôbec neangažujú. V zásade platí, že čím je úroveň participácie elektronickou formou vyššia, tým častejšie sa stretávame s aktívnejším prístupom, resp. osobnou angažovanosťou alebo vkladom občanov.

Podstatné zistenie je, kto sa za jednotlivými úrovňami elektronických foriem participácie skrýva. Tabuľky v rámci grafu 4 uvádzajú, že medzi respondentmi, ktorí sa nadpriemerne často angažujú vo väčšine spomínaných aktivít, sú najmä muži, študenti, vysokoškolsky vzdelaní, duševne pracujúci či pracovníci štátneho a verejného sektora. V optike digitálnej gramotnosti zas ide o ľudí s vyššou úrovňou zručností a skúseností s modernou IKT a o domácnosti s pripojením na internet. Geografický pohľad ukazuje, že častejšie ako iní sa angažujú predovšetkým respondenti z menších miest, ako aj metropol Bratislavy a Košíc. V politickej optike sú to zasa stúpenci SDKÚ-DS.

Podobné sociálno-demografické skupiny nachádzame aj v „šedej zóne“, teda medzi respondentmi s nízkou úrovňou participácie, ktorá má však v populácii oveľa početnejšie zastúpenie (22 %). Pre túto časť občanov sú typické najmä pasívnejšie formy ako napríklad čítanie príspevkov o spoločensko-politických témach v blogoch (68 % z nich), v diskusných skupinách a fórach (70 %), chatovanie (69 %) či účasť na rôznych elektronických anketách a dotazníkoch (46 %). Práve táto časť populácie má v budúcnosti vysoké šance „vystúpiť z tieňa“ a využiť silný potenciál elektronických foriem na aktívnejší prístup, resp. osobnú angažovanosť vo veciach verejných. Ako už na prvý pohľad vidno z tabuľky v rámci grafu 3, ide o mladšiu, vzdelanejšiu, kvalifikovanejšiu, digitálne gramotnejšiu a mestskejšiu časť populácie v porovnaní so skupinami a prostrediami, ktoré elektronickú komunikáciu a technológie na občiansku angažovanosť vôbec nevyužívajú. V tejto súvislosti treba poukázať najmä na mladých ľudí, ktorí často odmietajú tradičné formy participácie. Napríklad zistenia IVO v uplynulých desiatich rokoch poukazovali na ich vysoký dištanc voči politike, ktorá sa prejavovala nízkou volebnou účasťou, nízkou mierou občianskej angažovanosti, prevažujúcou nedôverou k spoločenským inštitúciám, najmä k politickým, ako je vláda, parlament či prezident. Práve vysoký záujem o moderné IKT a vysoká digitálna gramotnosť sa v prípade mladých ľudí môžu stať mostíkom na prekonanie občianskej pasivity a nezájmu.

Z politického pohľadu je tiež zaujímavá skupina nerozhodnutých voličov. Tá v medzivolebnom období predstavuje okolo 30 % oprávnených voličov, t. j. dospeléj populácie. Bohatý informačný obsah, formy, sloboda prejavu a názorová pluralita, ktorú ponúka elektronická forma demokracie, má veľký potenciál na profilovanie politických názorov a postojov tejto pomerne početnej skupiny občanov.

Nadpriemerné zastúpenie

- študenti
- obyvatelia 2 - 50-tis. miest
- vysoko digitálne gramotní

Nadpriemerné zastúpenie

- muži
- vyššie vzdelaní (VŠ)
- duševne pracujúci
- pracovníci štátneho a verejného sektora
- obyvatelia Bratislavy a Košíc
- vysoko digitálne gramotní
- domácnosti s internetom
- stúpenci SDKÚ-DS

Nadpriemerné zastúpenie

- 18 – 34-roční
- vyššie vzdelaní (SŠ s mat., VŠ)
- duševne pracujúci, podnikatelia, živnostníci, študenti
- obyvatelia miest 5 – 20-tis. a 50 – 100-tis.
- stredne digitálne gramotní
- domácnosti s internetom
- stúpenci SDKÚ-DS, nerozhodnutí voliči

Nadpriemerné zastúpenie

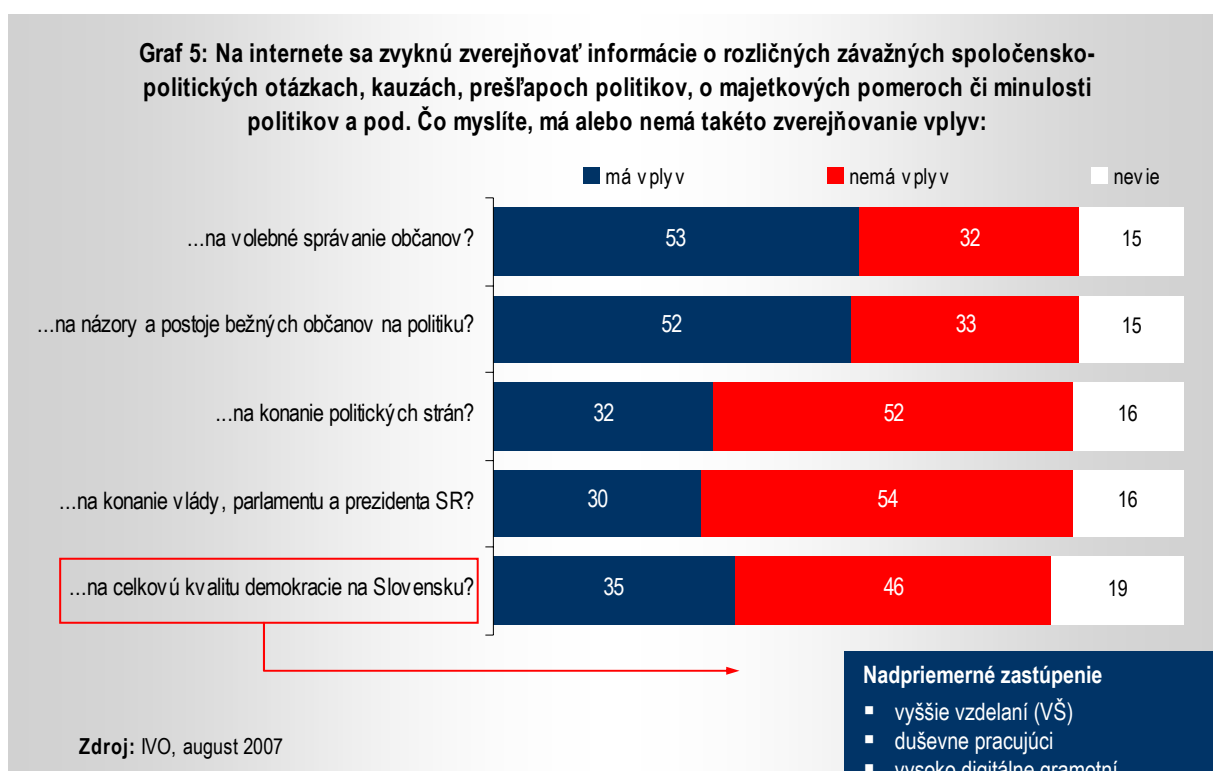
- ženy
- 60- a viacroční
- nízko vzdelaní (ZŠ, SŠ bez mat.)
- manuálne pracujúci, nezamestnaní, dôchodcovia
- obyvatelia obcí do 2-tis. a 2 - 5-tis.
- digitálne negramotní a nízko gramotní
- domácnosti bez internetu
- nevoliči

Na druhej strane výhody elektronických foriem občianskych aktivít stále nevyužíva 72 % respondentov. Zo sociálno-demografického pohľadu majú medzi nimi nadpriemerné zastúpenie najmä ženy, staršia generácia, dôchodcovia, nízkokvalifikovaní a nezamestnaní či vidiecka časť populácie. Ako ukázali výsledky výskumov o digitálnej gramotnosti na Slovensku z rokov 2005 a 2007, bariérou sa ukazuje najmä nízka digitálna gramotnosť a prístup k počítačom a internetu tejto časti obyvateľstva, za ktorými sa skrývajú nielen sociálno-ekonomické dôvody, ale často aj vnútorná motivácia. (Bližšie pozri: Velič, 2005 a 2007a.) Tieto skupiny a prostredia však vo všeobecnosti pasívne nie sú. Svedčí o tom ich nadpriemerná participácia prostredníctvom tradičných foriem, ako je účasť na voľbách, politických mítingoch, podpisovanie petícií, zapájanie sa do riešenia lokálnych problémov a pod.

„Watchdog“ aktivity na internete

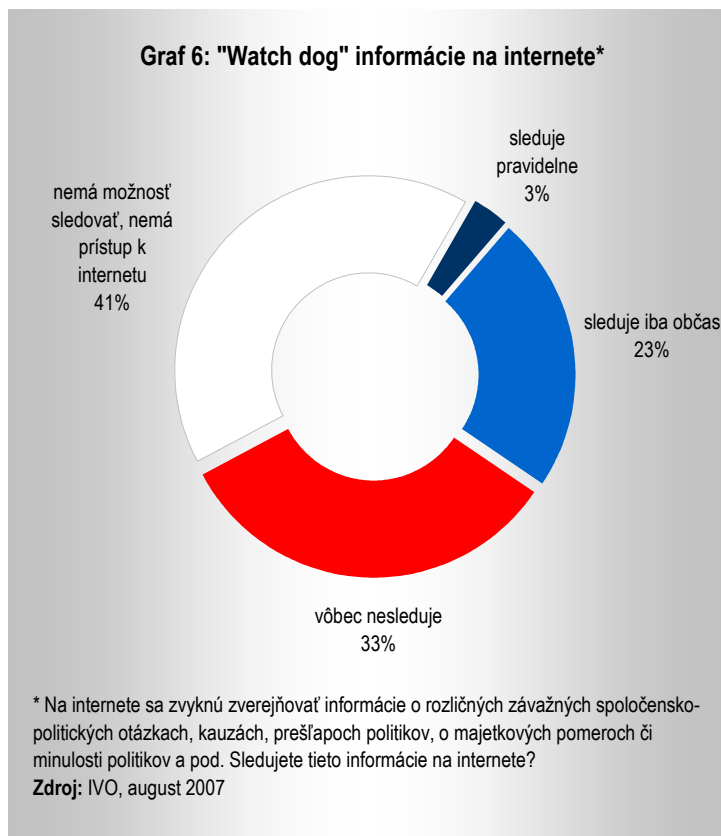
Neodmysliteľnou súčasťou demokratického procesu je verejná kontrola a zverejňovanie informácií o rozličných závažných spoločensko-politických otázkach, kauzách, ich aktéroch a súvislostiach. Tento typ aktivít môže mať rôznu podobu od jednoduchého občianskeho monitoringu až po investigatívne a inštitucionalizované spôsoby získavania informácií a ich zverejňovania.

Zmyslom „watchdog“ aktivít je prostredníctvom verejnej kontroly poskytovať kritickú spätnú väzbu mocenským štruktúram a udržať ich správanie a konanie „v mantineloch“ ústavnosti, ako aj dodržiavanie demokratických pravidiel a procedúr alebo širšie chápaných občianskych práv a slobôd. Nezastupiteľnú úlohu z inštitucionálneho hľadiska tu zohrávajú predovšetkým slobodné médiá, mimovládne neziskové organizácie (MNO) a občianski aktivisti. Ideálnym komunikačným prostriedkom pre „watchdog“ sa v poslednom desaťročí stal predovšetkým internet. A to nielen pre jeho široké technologické možnosti, ale najmä pre jeho kľúčovú vlastnosť – slobodu šírenia obsahu a prístup k nemu.

Na internete sa v tejto súvislosti zvyknú zverejňovať informácie o rozličných závažných spoločensko-politických otázkach, kauzách, prešľapoch politikov, o majetkových pomeroch či minulosti politikov a pod. Ako ukazuje graf 5, prevažujúca časť obyvateľstva sa domnieva, že zverejňovanie takýchto informácií na internete skôr ovplyvňuje správanie občanov samých než tých, ktorých sa bezprostredne týka. Napríklad viac ako polovica respondentov si myslí, že má vplyv na volebné správa-

nie občanov a že ovplyvňuje názory a postoje bežných občanov na politiku, než fakt, že ovplyvňuje konanie politických strán alebo konanie vlády, parlamentu či prezidenta SR. Celkovo len 35 % opýtaných súhlasí s názorom, že zverejňovanie „watchdog“ informácií má vplyv na celkovú kvalitu demokracie na Slovensku. Proti je 46 % a 19 % na vec nemá názor. Sociálno-demografická analýza poodhaľuje pozadie takýchto postojov. Ako vidno z tabuliek v rámci grafu 5, nadpriemerne viac zástancov zmysluplnosti „watchdog“ aktivít je medzi tými, ktorí pochádzajú z prostredí silnejšie napojených na moderné IKT, ako je mladšia, vzdelanejšia a digitálne gramotnejšia časť populácie, a rovnako ľudia, ktorí sa nejakým spôsobom občiansky angažujú prostredníctvom internetu. Naopak skeptikov a tých, čo nemajú na tento spôsob verejnej kontroly názor, možno častejšie nájsť medzi mužmi, dôchodcami, nižšie vzdelanými, vidieckym obyvateľstvom, digitálne negramotnými či politicky pasívnymi občanmi.

Nadpriemerné zastúpenie

- muži
- 25 – 34-roční
- duševne pracujúci
- vysoko digitálne gramotní
- obyvatelia miest 50 – 100-tis.
- obyvatelia Žilinského kraja

Nadpriemerné zastúpenie

- 18 - 24 a 25 – 34-roční
- vyššie vzdelaní (VŠ, SŠ s mat.)
- duševne pracujúci, podnikatelia, živnostníci, študenti
- vysoko a stredne digitálne gramotní
- pracovníci štátneho a verejného sektora
- obyvatelia miest 5 – 20-tis.
- stúpenci SDKÚ-DS

Nadpriemerné zastúpenie

- 18 – 24-roční
- vyššie vzdelaní (SŠ s mat.)
- študenti, duševne pracujúci
- pracovníci súkromného sektora
- obyvatelia BA, KE a obcí 2 – 5-tis.
- obyvatelia Bratislavského a Trenčianskeho kraja
- nerozhodnutí voliči

S názorom na zmysel „watchdog“ aktivít na internete úzko súvisí aj pozornosť, ktorú im občania venujú. Ako uvádza graf 6, iba 3 % opýtaných pravidelne sledujú informácie o rozličných závažných spoločensko-politických otázkach, kauzách, prešľapoch politikov, o majetkových pomeroch či minulosti politikov a pod., ktoré sú zverejňované na internete. Ďalších 23 % ich sleduje občas a 33 % má síce možnosť, ale nesleduje ich vôbec. Významnou — prinajmenšom deklarovanou — bariérou záujmu je prístup k internetu. Až 41 % opýtaných tvrdí, že tieto informácie nesleduje, lebo nemá prístup na internet.

Nadpriemerné zastúpenie

- 55- a viacroční
- nižšie vzdelaní (ZŠ, SŠ bez mat.)
- dôchodcovia, nezamestnaní
- digitálne negramotní a nízko gramotní
- obyvatelia obcí <2 tis.
- obyvatelia Trnavského a Prešovského kraja
- stúpenci KDH, SMK, ĽS-HZDS, nevoliči

Tabuľky v rámci grafu 6 opäť naznačujú sociálno-demografické súvislosti záujmu o takýto typ verejnej kontroly. Za pozornosť stojí najmä nadpriemerné zastúpenie respondentov, ktorí „watchdog“ informácie na internete nesledujú vôbec. Za ich pasívnym prístupom sa skrýva skôr odstup od politiky a frustrácia zo spoločensko-politických pomeroch než technologická vybavenosť a digitálna gramotnosť. Z hľadiska prístupu a schopnosti používať moderné IKT ide totiž o progresívnu časť populácie ako sú 18 – 24-roční, študenti, vyššie vzdelaní, duševne pracujúci, pracovníci súkromného sektora či obyvatelia Bratislavy a Košíc.

Prístup k internetu i samotná digitálna (ne)gramotnosť však ešte stále limituje pomerne veľkú časť populácie (41 %). Mnohí z týchto ľudí často nevedia, čo môžu od technológií, ako sú počítače a internet očakávať, čím môžu byť v ich živote užitočné. Problémom sa ukazuje tiež nedostatočná motivácia zdokonaľovať sa a meniť svoje „zabehané spôsoby komunikácie“ s okolitým svetom. Týka sa to predovšetkým staršej, menej vzdelanej, ekonomicky neaktívnej a vidieckej časti obyvateľstva.

Ako je to s aktívnym prístupom respondentov k získavaniu rôznych informácií o činnosti verejných inštitúcií a organizácií, verejných činiteľoch, občanoch či firmách a pod., dokumentuje graf 7. Takmer každý piaty opýtaný (18 %) sa prostredníctvom internetu pokúšal získať informácie o osobách a firmách z obchodného či živnostenského registra. Medzi najvyhľadávanejšie patria ďalej informácie o činnosti samospráv obcí a miest (17 %) a o činnosti štátnych alebo verejných inštitúcií (15 %). V oveľa menšej miere sú v optike záujmu občanov informácie politického charakteru, ako je vyhľadávanie informácií o ľuďoch napríklad v zoznamoch ŠTB zverejnených na internete (11 %), o činnosti najvyšších ústavných inštitúcií – vlády, parlamentu a prezidenta (9 %) alebo o majetkových pomeroch verejných činiteľov (7 %). Na druhej strane treba poznamenať, že mnohé z týchto informácií saturujú elektronické a printové médiá, a pomerne často sa objavujú aj v internetových diskusných skupinách, fórach a čoraz obľúbenejších blogoch.

Graf 7: Pokúšali ste sa už niekedy z vlastnej iniciatívy vyhľadať prostredníctvom internetu informácie: (v %)

Zdroj: IVO, august 2007

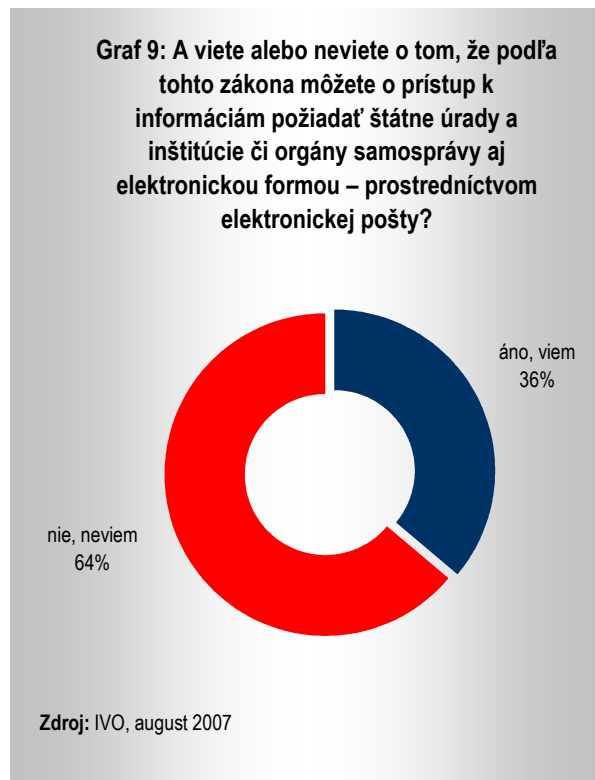
Infozákon a jeho uplatňovanie na internete

Jednou z kľúčových právnych noriem pre fungovanie demokratických procesov je na Slovensku zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám, známy tiež pod pojmom „infozákon“. Keď v roku 2004 skúmalo IVO v spolupráci so Združením pre lokálnu demokraciu (ZPLD) úroveň informovanosti a praktických skúseností medzi občanmi, výskumné zistenia po štyroch rokoch od jeho platnosti ukázali, že:

- Všeobecná znalosť práva na informácie je na Slovensku pomerne slabá. Iba polovica dospeléj populácie má základnú predstavu tak o zakotvenosti tohto práva v Ústave SR, ako aj o existencii konkrétneho zákona o slobodnom prístupe k informáciám.
- Časť obyvateľstva existenciu práva na informácie pritom nedokáže presnejšie identifikovať – na jednej strane tvrdí, že v ústave toto právo zakotvené nie je, na druhej strane už o „infozákone“ nič počula.
- Pôsobnosť zákona o informáciách je v očiach verejnosti prevažujúco orientovaná na úrady komunálnej úrovne – teda tie inštitúcie, s ktorými občan prichádza v bežnom živote do styku asi najčastejšie.
- Podstatne lepšia je úroveň informovanosti z hľadiska práv občana na informácie. Otázne však je, nakoľko sa do takto deklarovanej znalosti premieta konkrétna znalosť zákona alebo priama skúsenosť, a nakoľko vychádza iba z tušenia, že to tak je.

- Pomere slabá je občianska suverenita, ktorá je občanom daná ústavou i samotným zákonom. Takmer polovica opýtaných je presvedčená, že musí úradom zdôvodňovať, prečo o informácie žiada.
- Informačný deficit sa prejavuje aj v tom, že občania nemajú úplne jasno v tom, kto je oprávnený podľa zákona žiadať informácie. Väčšina si myslí, že zákon sa vzťahuje iba na občanov a organizácie so sídlom v SR.
- Medzi občanmi stále dominuje tradičný model komunikácie s úradmi, tzv. behanie po úradoch. Modernejšie spôsoby komunikácie (telefonicky, elektronicky) uprednostňuje zatiaľ menšia časť obyvateľstva.
- Praktické skúsenosti občanov s „infozákonom“ sú veľmi malé. Väčšina obyvateľstva (92 %) tento zákon v praxi zatiaľ nevyužila. Prevažná časť tých, ktorí už takúto skúsenosť majú, tvrdí, že ich žiadosť bola vybavená v zákonom stanovenom termíne. Ignorovanie žiadosti úradmi konštatoval každý desiaty z týchto respondentov.
- V prípade, že by úrad ignoroval požiadavku na poskytnutie informácií, občania by využili tri základné stratégie: stratégiu neodbytnosti (opätovného dožadovania sa informácie alebo vysvetlenia), stratégiu odvolania sa, príp. sťažnosti na vyššiu inštanciu a stratégiu rezignácie. Pozitívne zistenie je, že spomedzi týchto stratégií by bola najčastejšie uplatňovaná stratégia neodbytnosti.
- Krajné riešenie – obrátiť sa na súd v prípade neposkytnutia informácie – by však uplatnilo iba nepatrné percento opýtaných. Tri štvrtiny opýtaných by v takomto prípade zaujali defenzívny postoj.
- Žiadosti o informácie smerujú prevažne na komunálnu úroveň, o čosi menej na okresnú a krajskú, a najmenej na centrálnu úroveň. Zaujímavé pritom je, že na orgány samosprávneho kraja (VÚC, župan, poslanci krajského parlamentu) sa neobrátil nik z opýtaných.
- Všeobecne je však záujem o poskytovanie informácií pomerne vysoký, čo dáva dobrý predpoklad na rozvoj širšej spoločenskej kontroly úradov a inštitúcií. Prevažnú časť občanov by zaujímal najmä praktický výkon úradov a inštitúcií, vnútorný chod úradov (najmä odmeňovanie funkcionárov a zamestnancov) či hospodárenie úradu. Nemalú časť občanov zaujíma aj prehľad predpisov, podľa ktorých úrad postupuje a jeho organizačná štruktúra (Veľšic, 2004).

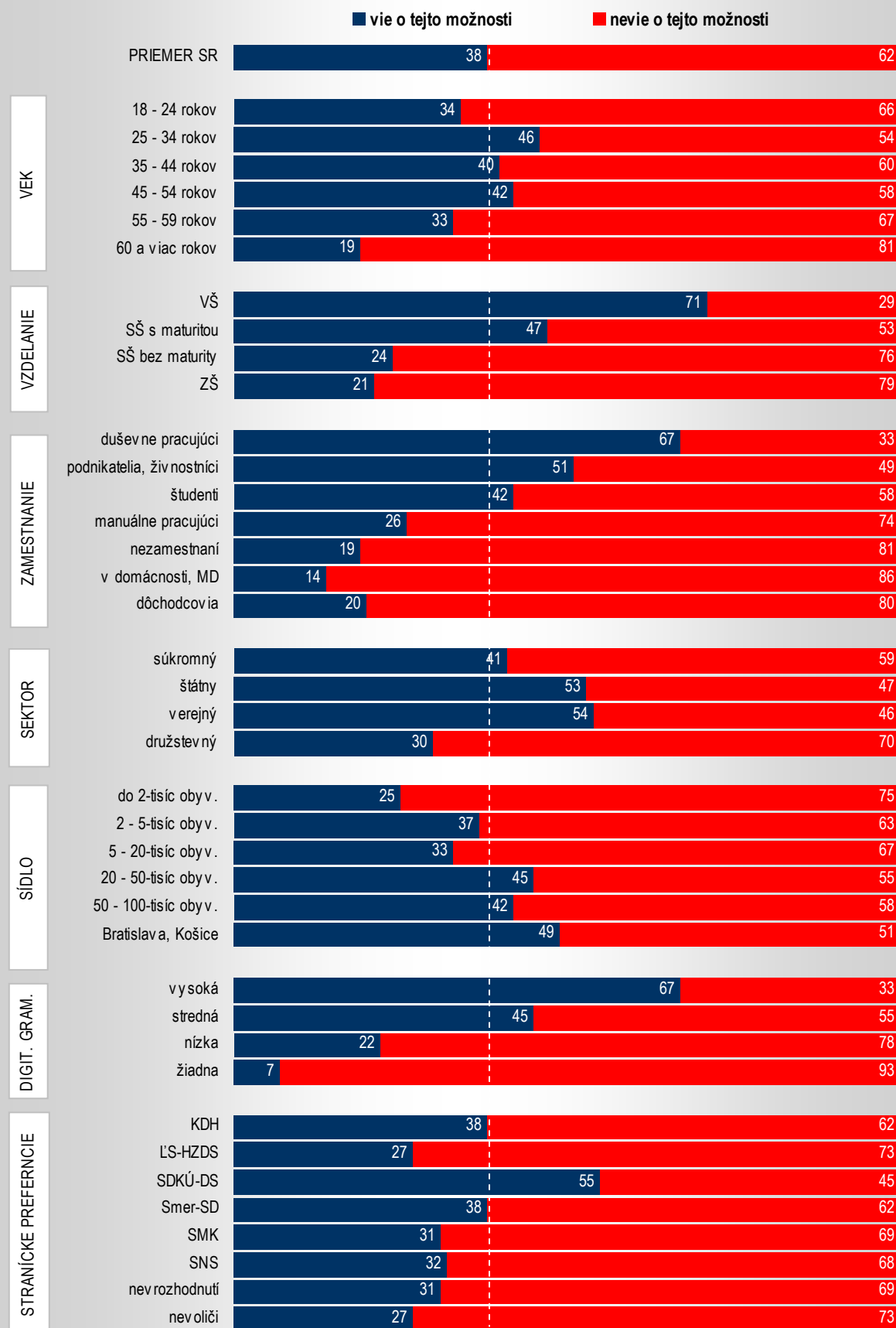
Ako ukázali výsledky výskumu z roku 2007, aj po niekoľkých rokoch fungovania tohto zákona v praxi nemalá časť obyvateľstva má stále informačný deficit. Graf 8 dokumentuje, že o existencii infozákona už niekedy počulo 62 % opýtaných a nepočulo 38 % opýtaných. V porovnaní s rokom 2004 sa tak povedomie o infozákone zvýšilo iba o 13 percentuálnych bodov (zo 49 % na 62 %).

Ešte horšie je na tom povedomie o možnostiach získavať informácie na základe tohto zákona elektronickou formou. Iba 36 % opýtaných vie o tom, že môže o prístup k informáciám požiadať štátne úrady a inštitúcie či orgány samosprávy aj elektronickou formou – prostredníctvom elektronickej pošty. Zvyšných 64 % o takejto možnosti vôbec nevie. Sociálno-demografická analýza (pozri graf 10) znovu poukazuje na fakt, že medzi dobre informované skupiny a prostredia patria najmä mladší ľudia, vyššie vzdelaní a kvalifikovaní, pracovníci štátneho i verejného sektora a obyvatelia miest.

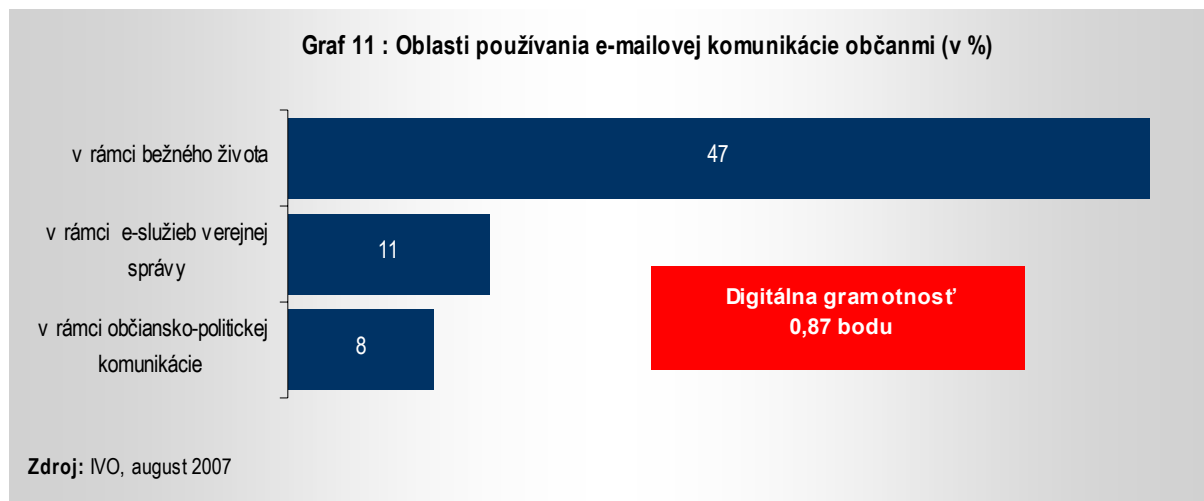
Graf 10: Informovanosť o možnosti prístupu k informáciám elektronickou formou (v %)

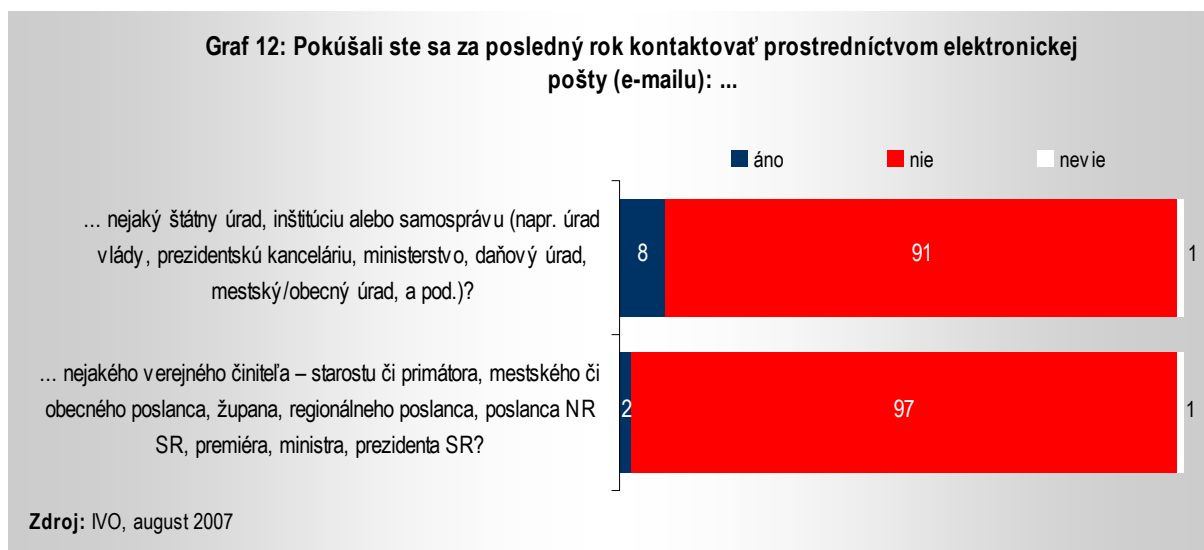
Zdroj: IVO, august 2007

S informovanosťou súvisí aj digitálna gramotnosť. Ako vidno z grafu 10, medzi respondentmi s vysokou úrovňou schopnosti a zručnosti s IKT sú až dve tretiny takých, ktorí o možnosti podávať informácie v elektronickej forme vedia. Naopak u digitálne negramotných je takých iba 7 %. V politickej optike sú zasa najlepšie informovaní prívrženci SDKÚ-DS (55 %) a najhoršie prívrženci HZDS-LS a nevolíči (27 %).

Porovnanie kľúčových oblastí používania elektronickej pošty (v grafe 11), ukazuje vysoko diferencovaný prístup obyvateľstva. Zatiaľ čo v rámci bežného života (na súkromné či pracovné účely) ju používa až 47 % populácie, v rámci elektronických služieb verejnej správy (e-Government) je to len každý desiaty respondent (11 %) a v rámci občiansko-politickej komunikácie (napríklad pri oslovovaní štátnych úradov, inštitúcií, samospráv verejných činiteľov atď.) iba 8 % opýtaných. Ako ďalej ukazuje graf 11, pomerne vysoká je úroveň zručnosti – digitálna gramotnosť – ktorá dosahuje 0,87 bodu (čo vysoko prevyšuje hodnoty v porovnaní s inými zručnosťami a schopnosťami v práci s IKT). Potenciál využívať takúto možnosť má teda na Slovensku takmer polovica populácie (47 %), ale v skutočnosti je medzi nimi až 82 % takých, čo ju vôbec nevyužili.

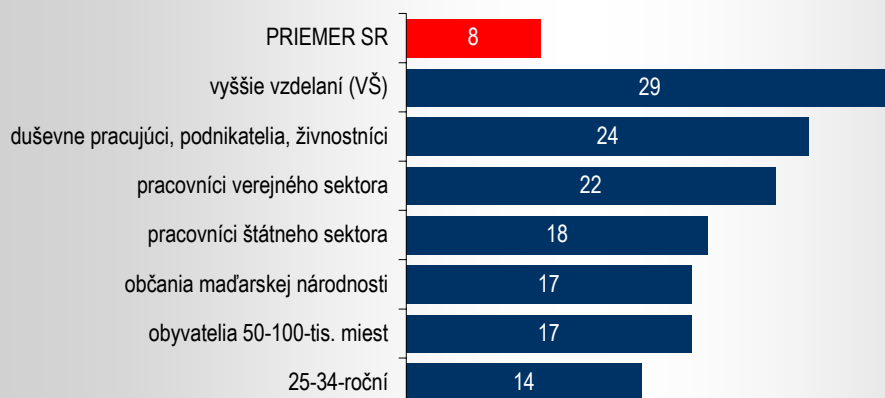

To naznačuje, že problém nie je v samotných schopnostiach a zručnostiach, ale v motivácii, resp. v návykoch. Zistenia z výskumu o postojoch občanov k e-Governmentu totiž odhalili, že okrem informačnej bariéry je prekážkou aj konzervatívny prístup užívateľov. Až 69 % respondentov uvádza, že dáva prednosť osobnej návšteve inštitúcií a úradov pred inými formami komunikácie, napríklad elektronickými.

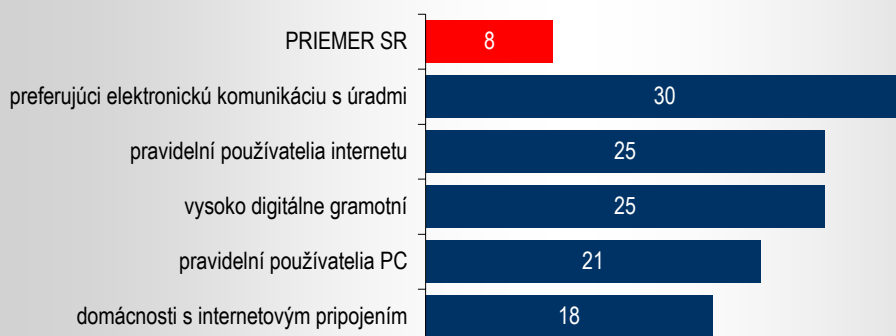
Na druhej strane sa ukázalo, že občania v praktickej rovine oslovujú elektronickou poštou skôr inštitúcie než konkrétne osoby (graf 12). Kým 8 % z nich sa za posledný rok pokúsilo takto osloviť nejaký štátny úrad, inštitúciu alebo samosprávu (napríklad úrad vlády, prezidentskú kanceláriu, ministerstvo, daňový úrad, mestský/obecný úrad a pod.), verejného činiteľa (starostu či primátora, mestského či obecného poslanca, župana, regionálneho poslanca, poslanca NR SR, premiéra, ministra, prezidenta SR) oslovilo elektronickou poštou len 2 % opýtaných.

Graf 13: Skupiny obyvateľstva s nadpriemerným podielom kontaktov s verejnými inštitúciami a ich činiteľmi prostredníctvom e-mailov
Sociálno-demografická optika (v %)

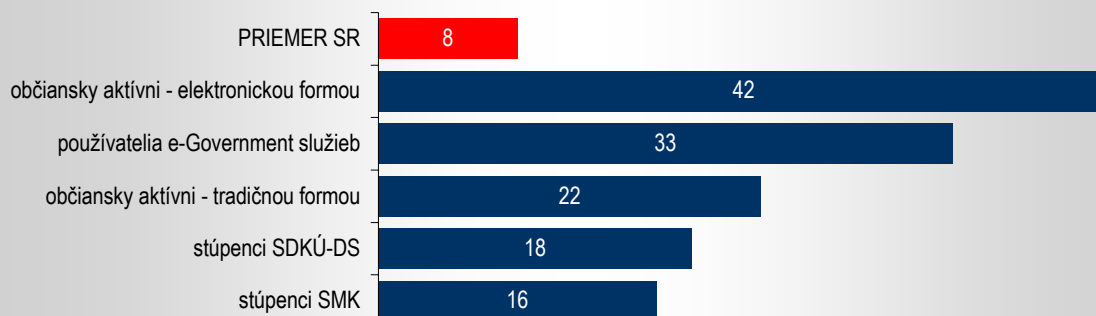
Zdroj: IVO, august 2007

Graf 14: Skupiny obyvateľstva s nadpriemerným podielom kontaktov s verejnými inštitúciami a ich činiteľmi prostredníctvom e-mailov
Optika digitálnej gramotnosti (v %)

Zdroj: IVO, august 2007

Graf 15: Skupiny obyvateľstva s nadpriemerným podielom kontaktov s verejnými inštitúciami a ich činiteľmi prostredníctvom e-mailov
Občiansko-politická optika (v %)

Zdroj: IVO, august 2007

Séria grafov 13 - 15 naznačuje, aké sú sociálno-demografické, spoločensko-politické a technologické súvislosti používania e-mailovej komunikácie vo verejnej sfére. Zo sociálno-demografického pohľadu má výrazne vyššie zastúpenie, ako je celoslovenský priemer (8 %) najmä u vysokoškolsky vzdelaných (29 %), ďalej u duševne pracujúcich, podnikateľov a živnostníkov, pracovníkov verejného a štátneho sektora, občanov maďarskej národnosti či obyvateľov veľkých miest.

Občiansko-politická optika (graf 14) zasa ukazuje, že elektronickú poštu sa na tento účel pokúšali použiť ľudia z prostredí, pre ktoré je internet prostriedkom angažovania sa vo verejnom živote (až 47 % z nich). Ide o ľudí, ktorí sa väčšmi než iní zaujímajú o spoločensko-politické otázky, napríklad v diskusných fórach, blogoch, chatoch, príp. sa pokúsili prostredníctvom internetu sami založiť vlastnú iniciatívu, pripojiť sa k protestu alebo petícii, zorganizovať referendum či verejné zhromaždenie a pod. E-mailová komunikácia ako prostriedok na oslovenie verejných inštitúcií a ich činiteľov je blízka aj občanom, ktorí už majú skúsenosti s využívaním e-Governmentu či občanom, ktorí sa spoločensko-politicky angažujú tradičnými formami. V prostredí politických strán sú takými zasa stúpenci SDKÚ-DS a SMK.

V optike digitálnej gramotnosti, t. J. akéhosi technologického predpokladu takéhoto typu komunikácie, sú to podľa očakávania respondenti preferujúci elektronickú komunikáciu s verejnou správou, pravidelní používatelia internetu a PC, vysoko digitálne gramotní alebo domácnosti s pripojením na internet.

Hlbšie zakotvenie moderných spôsobov komunikácie vo verejnej sfére vo všeobecnosti, bude v budúcnosti závislé od prekonania niekoľkých bariér. Predovšetkým je to konzervatívny prístup v komunikácii vo verejnej sfére, resp. preferencie tradičných spôsobov, akými sú napríklad „behánie“ po úradoch a inštitúciách. Ako potvrdili mnohé výskumy z posledných dvoch rokov, kardinálnym problémom už nie je prístup k technológiám, daný vysokou cenou počítačového vybavenia a internetových služieb, ale motivácia a vlastná vôľa podstúpiť zmenu. Tá sa predovšetkým týka rozširovania digitálnej gramotnosti medzi staršie, menej vzdelané, sociálne slabšie a vidiecke vrstvy obyvateľstva. Ďalšou bariérou je nedostatočná informovanosť o moderných spôsoboch komunikácie medzi širokými vrstvami obyvateľstva. Ukazuje sa, že pomerne slabá je aj občianska suverenita nahľadávaná zakorenenou predstavou, že občan musí mocenským štruktúram zdôvodňovať oprávnenosť svojich požiadaviek, otázok, postojov a pod. V neposlednom rade bude rozšírenie elektronických foriem komunikácie závisieť aj od úspešnosti, resp. ohlasu od tých, ku ktorým je smerovaná. Pokiaľ budú mať občania negatívne skúsenosti napríklad s ignorovaním zo strany verejných inštitúcií, štátnych orgánov, verejných činiteľov atď., nemožno očakávať preferenciu takéhoto spôsobu komunikácie, hoci je technologicky jednoduchý, efektívny a lacný.

Elektronické voľby – šanca pre....

Dynamický rozvoj informačných technológií, zlepšovanie prístupu širokých vrstiev obyvateľstva k počítačom, internetu či mobilnej komunikácii spolu so schopnosťou využívať ich v každodennom živote vytvárajú tlak na zmeny aj v takej zdanlivo konzervatívnej oblasti, akou je politika. Záujem o „virtualizáciu“ politiky, resp. prenesenie rôznych politických procesov do elektronickej podoby, nie je len indikátorom technologickej vyspelosti spoločnosti, ale má aj svoje pragmatické pozadie. Negatívny trend v podobe klesajúceho záujmu o účasť na voľbách v západných demokraciách (ktorý pozorujeme aj u nás na Slovensku), sa stal silným podnetom pre úvahy o zmene tradičných foriem hlasovania (prostredníctvom volebných schránok vo volebných miestnostiach) na elektronické tzv. e-Vote alebo e-Voting. Mnohí si totiž od zavedenia elektronických volieb sľubujú, že klesajúci záujem priláka najmä tých, ktorých limituje čas a miesto volieb, alebo tých, ktorí považujú tradičný spôsob za prekonaný a požadujú väčšiu voľnosť či pohodlie aj pri takom akte, akým je hlasovanie. V neposlednom rade ide o vyjadrenie určitého životného štýlu a postoja, ktorý je blízky najmä mladým ľuďom. V teoretickej rovine môžeme hovoriť o dvoch základných fázach elektronizácie volebného procesu:

- elektronizácia zberu volebných hlasov,
- elektronizácia sčítania, spracovania a vyhodnocovania volebných hlasov.

Napriek tomu, že ide o dva navzájom prepojené a logicky nadväzujúce procesy, vo volebnej praxi sa zatiaľ častejšie stretávame so samostatným aplikovaním druhej fázy – s elektronickým sčítaním a vyhodnocovaním volebných hlasov. Tento spôsob elektronizácie nie je totiž závislý od elektronického zberu údajov a dá sa implementovať aj v rámci tradičnej formy hlasovania. Napríklad na Slovensku sa ŠÚ SR priamo podieľa na takomto spracovaní výsledkov volieb na úrovni obvodných volebných komisií, volebných komisií samosprávnych krajov a Ústrednej volebnej komisie.⁴ ŠÚ SR pre ne vytvára tzv. odborné sumarizačné útvary (OSÚ), ktoré zabezpečujú elektronickú formu spracovania volebných výsledkov pre rôzne typy vo-

⁴ Základné sčítavanie hlasov sa vykonáva na úrovni volebných okrskov, ktoré zriaďujú jednotlivé obce a zodpovedajú aj za ich personálne zabezpečenie. Výsledky za okrsky sa sumarizujú na úrovni obce a následne ich miestna volebná komisia doručí príslušnému odbornému sumarizačnému útvaru (OSÚ).

lieb, ako sú voľby do NR SR, voľby prezidenta SR, voľby do EP, referendá, voľby do orgánov samosprávnych krajov či voľby do orgánov samosprávy obcí a miest.

Oveľa zložitejšie je však zaviesť elektronickú formu samotného hlasovania. Napriek tomu, že žiadna krajina dosiaľ neaplikovala hlasovanie vo voľbách v celoštátnom meradle výlučne elektronicke, existuje množstvo reálnych i experimentálnych príkladov takýchto volieb, najmä na lokálnych úrovniach alebo ako doplnkovej metódy celoštátneho hlasovania.

Jedným z prvých pokusov boli primárky demokratov v Arkansase (USA) v roku 2000. Vtedy registrovaní členovia Demokratickej strany dostali personálne identifikačné číslo, na základe ktorého mohli prostredníctvom internetu (z dvoch internetových stránok) po overení identity v registri následne elektronicke hlasovať. Voličská účasť údajne stúpila o 676 % a internetom hlasovalo 45 % z 87-tisíc voličov (Javůrková, *Sme*, 27. 7. 2002).

V Európe prebehli experimentálne e-voľby najmä vo Veľkej Británii, Švajčiarsku, Holandsku, Belgicku, Nemecku, Švédsku a Estónsku. Napríklad v experimentálnych voľbách v roku 2002, ktoré sa konali v 30 volebných okrskoch vo Veľkej Británii, hlasoval elektronicke približne každý štvrtý volič. Briti však skúšali aj rôzne iné formy ako hlasovanie cez terminál (dotykovú obrazovku) umiestnený buď priamo vo volebnej miestnosti, alebo v supermarketoch. Časť voličov v Liverpoole a Sheffielde mala zasa možnosť voliť prostredníctvom SMS správ a digitálnou televíziou. V Crewe, Nantswitchi, St. Albanse a Swindone si voliči mohli vyskúšať hlasovanie z domácich počítačov, miestnych knižníc a informačných kioskov (Javůrková, *Sme*, 27. 7. 2002). Na kantónálnej a mestskej úrovni testovali e-Voting aj Švajčiari. Napríklad v Ženeve po rozsiahlej informačnej kampani a zmene zákona spustili projekt elektronických regionálnych volieb, kde má každý občan svoj voličský preukaz, ktorý mu umožňuje vybrať si vlastný typ hlasovania – teda aj možnosť voliť cez internet. Spomedzi postkomunistických krajín je lídrom najmä Estónsko, ktoré – ako prvá krajina na svete – popri tradičnej forme volieb zaviedlo oficiálnu možnosť elektronického odovzdania hlasu. V októbri 2005 sa uskutočnili prvé voľby do regionálnych parlamentov s podporou elektronického hlasovania. Z celkového počtu vyše jedného milióna oprávnených voličov hlasovala približne polovica, z toho necelých desaťtisíc elektronicke, pričom neplatných bolo len 30 týchto hlasov. Napriek protestom estónskeho prezidenta sa novátorský spôsob osvedčil a vo februári 2007 získala krajina ďalšie prvenstvo, keď občania dostali možnosť on-line hlasovania vo všeobecných parlamentných voľbách. Počet odovzdaných elektronických hlasov stúpol od predchádzajúcich volieb na trojnásobok (Lambanc, *Infoware* 2/2008).

e-Voting ako alternatíva tradičného volebného procesu si pomerne rýchlo našla nielen široké rady propagátorov, ale aj odporcov. V zásade sa diskutie o problematike e-Voting v rôznych krajinách a na rôznej úrovni (medzi expertmi, politikmi, mimovládnyimi organizáciami, záujmovými skupinami, občianskymi aktivistami a pod.) sústreďujú okolo niekoľkých dôležitých otázok:

Technologické a bezpečnostné problémy. Napriek tomu, že v rôznych krajinách boli reálne otestované možnosti e-Votingu, prakticky v žiadnej z nich nepadlo definitívne rozhodnutie o technickej stránke veci – o tom ako, resp. akou technológiou budú občania voliť. Z technického hľadiska existuje niekoľko možností: od volieb prostredníctvom počítačov a internetu, cez voľby prostredníctvom volebných terminálov/kioskov umiestnených vo volebných miestnostiach, príp. na verejných miestach, až po voľby prostredníctvom mobilných telefónov alebo digitálnej televízie. Experti z IT sa v podstate zhodujú v názore, že problémom nie je ani tak technická forma volieb, ako zaručenie bezpečnosti celého volebného procesu. Odborný mesačník *Infoware* priniesol vo februárovom čísle 2008 analýzu bezpečnostných rizík, podľa ktorej je elektronicke hlasovanie, ako väčšina ostatných online aktivít, častým terčom záškodníkov usilujúcich sa o narušenie celého procesu.

Neželanými manipulátormi bývajú:

- vonkajší útočníci – ich aktivity spočívajú zväčša v útokoch v rámci sieťovej komunikácie,
- samotní hlasujúci – blízkosť hlasovacích zariadení im umožňuje lepší prístup k procesu,
- sčítavači hlasov – majú dosah na zariadenia vo volebnej centrále,
- dodávatelia hlasovacieho systému – dôverne poznajú celú jeho štruktúru a fungovanie.

Cieľmi útočníkov môže byť napríklad:

- vyprodukovanie neplatných výsledkov hlasovania, čo sa dá dosiahnuť zmätením hlasujúcich pomocou falošných lístkov, prípadne dodatočnou zmenou informácie na lístkoch či zásahom pri sčítavaní hlasov,
- zabránenie niektorým voličom v možnosti hlasovať spravidla manipuláciou (znefunkčnením, spomalením) s hlasovacím zariadením,
- spochybnenie alebo oddialenie výsledkov hlasovania väčšinou sfaľovaním počtu platných hlasovacích lístkov, prípadne dočasným znepřístupnením hlasovacích zariadení,
- porušenie anonymity hlasovacieho hárka kupovaním hlasov alebo nátlakom na voličov.

Vo všeobecnosti možno útoky na elektronicke systémy hlasovania kategorizovať podľa nasledujúcich vlastností:

- odhaliteľnosť – niektoré útoky možno zistiť až po opätovnom manuálnom sčítaní hlasov, čo nie je vždy možné,
- napravitel'nosť – v krajnom prípade treba danú voľbu zopakovať, ale niekedy stačí zvrátiť následky manipulácie s hlasmi a výsledok ostane v platnosti,
- rozsah – niektoré typy útokov sa zameriavajú na voľby ako celok, iné si berú na mušku len vybraný okruh hlasujúcich,
- náročnosť – mnoho útočníkov sa spolieha na jednoduchú krádež alebo fyzické poškodenie zariadení; iní, naopak, využívajú sofistikované metódy obchádzania sieťového zabezpečenia (Labanc, *Infoware 2/2008*).

Bezpečnostné riziká sú prítom najsilnejším argumentom odporcov najmä z radov politikov, ktorí v konečnom dôsledku o e-voľbách ako novej alternatíve budú rozhodovať.

Občianske práva a ústavnosť sú ďalšou kľúčovou témou, okolo ktorej sa vedú nekonečné diskusie a spory. Konkrétne ide o problém, ako zabezpečiť hlasovanie, aby spĺňalo zákonom alebo ústavou predpísané kritériá – teda, „aby boli všeobecné, rovné a priame a vykonané tajným hlasovaním“. (*Ústava SR*, čl. 30 ods. 3) Práve to býva pri moderných technológiách problémom. Napríklad pri voľbách prostredníctvom počítača a internetu v domácom prostredí či v internetových kaviarňach, knižniciach a pod. je prakticky nemožné zaručiť, že pri hlasovaní nebude spolu s hlasujúcim prítomná aj iná osoba. Rovnaký problém môže nastať pri hlasovaní na verejných miestach prostredníctvom volebných kioskov napríklad v supermarketoch. Jediným zákonom vyhovujúcim spôsobom sa ukazuje voľba prostredníctvom volebných terminálov priamo vo volebných miestnostiach, ktoré sú pod dohľadom volebných komisií. Z technického hľadiska však ide pravdepodobne o finančne najnáročnejšiu technológiu.

V inom pohľade sa ukazuje ako problém „rovnosť“ vo volebnej procedúre. Napriek tomu, že elektronický hlas má rovnakú (politickú) váhu ako hlas daný prostredníctvom volebného lístka vhozeného do urny, nie každý občan má rovnakú možnosť voliť elektronickým spôsobom. Mnohé výskumy realizované v západných krajinách poukazujú na tzv. digitálnu priepasť, ktorá delí spoločnosť na tých, ktorí majú, a na tých, ktorí nemajú prístup k moderným IKT spolu s požadovanými zručnosťami – digitálnou gramotnosťou. Diskriminácia spôsobená nerovným prístupom k IKT sa ukazuje ako pomerne závažná ústavná prekážka, ktorej môže čeliť v blízkej budúcnosti aj Slovensko. Napríklad výskumy IVO z roku 2005 a 2007 jednoznačne potvrdili, že digitálna priepasť je aj u nás potenciálne diskriminujúcim faktorom nielen pre oblasť e-Votingu, ale aj pre e-Government, e-Learning, e-Health a iné oblasti spoločnosti, do ktorých sa zavádzajú moderné informačné technológie.

Tradicie alebo volebný rituál sú oblasťou, ktorá je argumentačne blízka najmä politikom, politológom, sociológom, volebným expertom, teoretikom práva a pod. Kritika na adresu elektronického hlasovania vychádza z predpokladu, že voľby ako také sú vážnym politickým aktom a prejavom suverenity občana, a elektronické spôsoby hlasovania by iba znížili dôstojnosť celého aktu. Pre mnohých odporcov je zásadný rozdiel, ak niekto príde odovzdať svoj hlas do volebnej miestnosti podľa tradičných volebných zvyklostí, a iné, keď „odklikne volebnú SMS-ku niekde v pube“. Podľa názoru prof. L. Pratchetta z De Montford University sa takýmto spôsobom môže navyše dosiahnuť úplne opačný efekt: občan sa postupne vzdiali verejnému daniu v spoločnosti. Konzervatívny postoj a bazírovanie na tradíciách však odmietajú zástancovia e-Votingu s argumentom, že v informačnom veku sa nedá ignorovať životný štýl a postoje významnej časti voličskej populácie – najmä tej z radov mladšej generácie – najmä keď nepoznáme iný efektívnejší spôsob, ako zvýšiť ich občiansku participáciu.

Zavedenie e-volieb je napriek všetkým „pre“ a „proti“ na konečnom rozhodnutí politických elít. A ako je to u nás na Slovensku? Diskusie o zavedení či zrovnoprávnení elektronického hlasovania sa zatiaľ vedú prevažne na úrovni úzkych skupín expertov na odborných podujatiach a fórach. Celkom logicky sa očakáva, že do diskusie zásadnejšie vstúpia najmä politické strany, ale tie v tomto ohľade nevyvíjajú takmer žiadnu aktivitu.

Aktuálne postoje parlamentných politických strán na Slovensku k problematike preto zisťoval mesačník *Infoware* na začiatku roku 2008. Ako vidno z oficiálnych vyjadrení v nasledujúcej tabuľke, postoje najvýznamnejších strán sú v súčasnosti značne polarizované. Kým HZDS, SNS a KDH zavedenie a zrovnoprávnenie elektronických volieb do parlamentu cez internet nateraz odmieta, Smer-SD, SDKÚ a SMK im síce deklaruje podporu, ale problémom zostáva „neurčitost“ a „podmieňujúci spôsob“ ich vyjadrení. Paradoxné pritom je, že odkladanie problému „na neurčito“ kontrastuje s postojmi obyvateľstva. Napríklad už v roku 2003 podľa reprezentatívneho výskumu agentúry MVK by viac ako štvrtina opýtaných (26 %) privítala, ak by sa do volebného zákona doplnila aj možnosť hlasovania prostredníctvom internetu. Aktuálne postoje na problematiku zisťoval aj výskum IVO z augusta 2007, podľa ktorého záujem o elektronické voľby ešte väčšmi stúpol.

Vyjadrenia parlamentných strán

„Podporili by ste legislatívny návrh na zavedenie a zrovnoprávnenie elektronických volieb do parlamentu cez internet?“

Strana SMER – sociálna demokracia, ktorá informatizáciu spoločnosti a zavádzanie elektronických služieb považuje za jednu zo svojich priorit, sa určite nebráni myšlienke zavedenia a zrovnoprávnenia elektronických volieb do parlamentu cez internet.

Myslíme si však, že predtým, ako sa tak stane, je potrebné zabezpečiť splnenie viacerých ukazovateľov, a to:

- Musí byť zaistená bezpečnosť takéhoto systému maximálnou možnou ochranou pred jeho zneužitím.
- Aby takýto systém elektronických volieb neslúžil len úzkemu okruhu obyvateľov, ktorí dnes majú prístup k internetu. Musí sa najprv dosiahnuť takáto dostupnosť pre čo najširší okruh obyvateľstva (ako napr. v Estónsku, kde je to viac ako 60 %).
- Najprv sa musíme snažiť o zavádzanie bežných elektronických služieb, ktoré sú dnes štandardom v iných krajinách Európskej únie (e-Government). Elektronické voľby sú už vyššou formou elektronickej komunikácie v spoločnosti.
- V neposlednom rade je dôležitá dôvera obyvateľov k takejto forme volieb (napr. anonymita voliča), pretože voľbou cez internet by bolo možné zistiť, kto akú politickú stranu volil.

Strana SMER – sociálna demokracia sa z dlhodobého hľadiska nebráni myšlienke zavedenia a zrovnoprávnenia elektronických volieb do parlamentu cez internet, pokiaľ budú zabezpečené spomínané skutočnosti, ktoré by mohli ohroziť bezpečnosť a transparentnosť volieb.

Katarína Kližanová Rýsová, hovorkyňa strany SMER-SD

ĽS - HZDS nepovažuje zavedenie elektronického hlasovania vo voľbách za aktuálne. Uprednostňujeme osobnú účasť voliča na hlasovaní, keďže prispieva k transparentnosti celého procesu hlasovania. Napriek tomu, že na Slovensku prebiehajú parlamentné, prezidentské, regionálne a komunálne voľby, ako aj voľby do Európskeho parlamentu, v SR je vytvorený dostatočný počet volebných okrskov, aby sa voliči osobne zúčastnili na hlasovaní.

Marián Klenko, predseda Republikovej rady ĽS – HZDS

V súčasnej situácii na Slovensku by sme legislatívny návrh na zavedenie a zrovnoprávnenie elektronických volieb do parlamentu cez internet nepodporili. Najskôr v časovom horizonte 10 – 12 rokov. Momentálne sme skeptickí k pripravenosti Slovenska na takýto zásadný zvrät.

Rafael Rafaj, hovorca SNS

Na programovej rade strany SDKÚ-DS sme na túto tému už skôr viedli debatu. V zásade nie sme proti zavedeniu a zrovnoprávneniu elektronických volieb do parlamentu cez internet. Budeme sa tejto otázke aj naďalej venovať. Najskôr však musíme preštudovať skúsenosti s

elektronickými voľbami cez internet, ktoré boli v Európe a Amerike, a podľa toho túto otázku zaradíme do nášho programu. Ja som sa ešte pred zlúčením SDKÚ a DS zapodieval touto problematikou a dokonca jeden náš kongres už bol elektronický. Takže nie je vylúčené, že podporíme legislatívny návrh na zavedenie a zrovnoprávnenie elektronických volieb do parlamentu cez internet.

Pavol Frešo, poslanec SDKÚ-DS

Slovensko nemá skúsenosti hlasovania cez internet, treba zvážiť riziká a možnosti a diskutovať o nich. Zatiaľ preferujeme súčasný spôsob hlasovania.

Martin Krajčovič, hovorca KDH

Podľa nášho názoru je namieste uvažovať popri tradičnej forme volieb aj o zavedení možnosti elektronického odovzdávania hlasu. Podporujú to aj pozitívne skúsenosti s takýmto spôsobom hlasovania v niektorých európskych krajinách. SMK podporuje všetky moderné technológie, ktoré zabezpečujú väčšiu účasť na voľbách. Samozrejme, pri zavedení tejto možnosti hlasovania treba zabezpečiť maximálnu bezpečnosť, spoľahlivosť a dôveryhodnosť systému.

Eva Dunajská, tlačová tajomníčka SMK

Zdroj: Infoware, 2/2008

Ako dokumentuje graf 16, ak by bola možnosť voliť v najbližších parlamentných, prezidentských či komunálnych voľbách elektronicky – prostredníctvom internetu – takúto možnosť by určite využilo 15 % opýtaných a skôr využilo ďalších 22 % opýtaných. Celkovo teda ide o 37 % celej dospeléj populácie. Skeptický postoj k e-voľbám vyslovilo naopak 39 % opýtaných, ktorí by takúto možnosť jednoznačne nevyužili, plus ďalších 15 %, ktorí tvrdia, že by ju skôr nevyužili. Zostávajúcich 9 % respondentov sa k otázke e-volieb nevedelo vyjadriť.

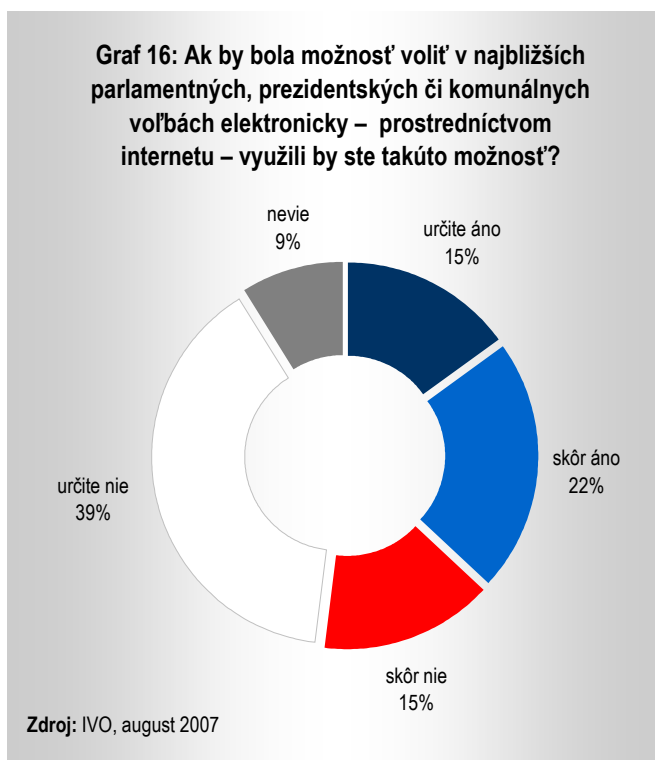
Pozrime sa najprv, čo sa za odmietaním elektronického spôsobu hlasovania skrýva. Graf 17 dokumentuje, že najčastejším dôvodom odmietania je preferencia tradičného spôsobu – teda hlasovania prostredníctvom volebných schránok, čo uvádza až tretina z tých, ktorí by túto možnosť nevyužili (33 %). Ďalšie dva dôvody odmietania sa vzťahujú skôr na technologickú stránku veci – 21 % z týchto ľudí argumentuje, že nemá prístup k internetu (doma, v práci, na verejnom mieste) a ďalších 17 %, že nemá dostatočné skúsenosti s prácou na počítači alebo s internetom. Až na ďalších miestach v rebríčku argumentov „proti“ sa umiestnili také dôvody, akými sú obavy zo zneužitia alebo zmanipulovania výsledku volieb nepovolnými osobami, napríklad hackermi (6 %); obavy zo zlyhania hlasovania, príp. sčítavania hlasov z nejakého technického dôvodu (5 %); obavy z pozmenenia hlasu posielaného cez internet (4 %) či obavy, že hlas sa „niekde na internete stratí“ (2 %). Súhrnne sa

rôznych bezpečnostných rizík elektronického hlasovania obáva iba 17 % spomedzi skupiny respondentov, ktorí by takúto voľbu skôr alebo vôbec nevyužili. V prepočte na celú dospelú populáciu ide približne len o 9 % občanov.

Napriek tomu, že rôzne obavy z (ne)bezpečnosti elektronického hlasovania nepatria medzi najdôležitejšie dôvody, častejšie ako iní takéto obavy zdôrazňujú mladí ľudia (18 – 34-roční), úplne stredoškolsky vzdelaní, duševne pracujúci, ľudia s vysokou a strednou úrovňou digitálnej gramotnosti a pravidelní používatelia PC a internetu. To naznačuje, že v otázkach bezpečnosti sa lepšie orientujú, resp. si ich uvedomujú skôr ľudia, ktorí sú v častejšom kontakte s modernými IKT ako ľudia, ktorí nemajú žiadne alebo len malé skúsenosti. Celkovo však ide o relatívne malý počet, pretože väčšina respondentov pochádzajúca z týchto skupín obyvateľstva by elektronický spôsob hlasovania naopak uvítala.

Graf 18 názorne dokumentuje, ktoré sociálno-demografické skupiny sú elektronickému spôsobu hlasovania viac a ktoré menej naklonené. Ako už na prvý pohľad vidno, záujem o e-voľby stúpa s klesajúcim vekom: čím mladší človek, tým vyšší záujem. Napríklad medzi 18 – 24-ročnými je deväťkrát vyšší ako u ľudí nad 60 rokov (55 %). Záujem o elektronickú formu hlasovania rastie aj s vyšším vzdelaním a vyššou úrovňou kvalifikácie, resp. náročnosťou vykonávaného povolania.

Z geografického hľadiska zasa badať stúpajúci záujem podľa veľkosti sídla, v ktorom respondenti žijú. Významne nadpriemerný je napríklad v mestách nad 50-tis. obyvateľov a v Bratislavskom a Banskobystrickom kraji. Na druhej strane rozdiely medzi mužmi a ženami na úrovni celej skúmanej populácie sú iba minimálne. To však automaticky neznamená, že by sme ich nenašli na úrovni jednotlivých podskupín, či už z hľadiska veku, alebo ekonomickej aktivity.

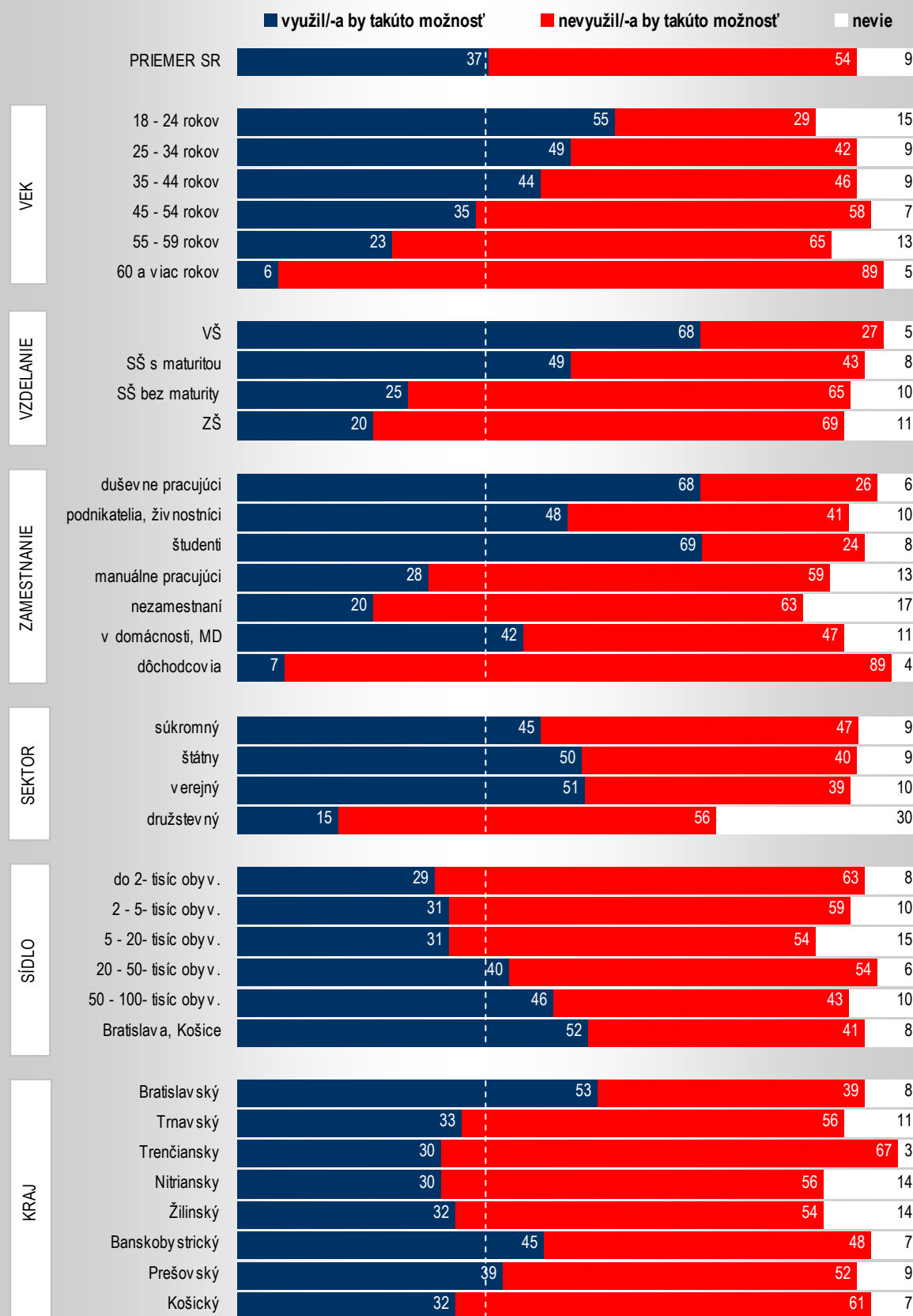
Graf 17: Ak nie, tak prečo? Vyberte, prosím, jeden najdôležitejší dôvod (v %)

Odpovede 54 % respondentov, ktorí by možnosť voliť elektronicky nevyužili

Zdroj: IVO, august 2007

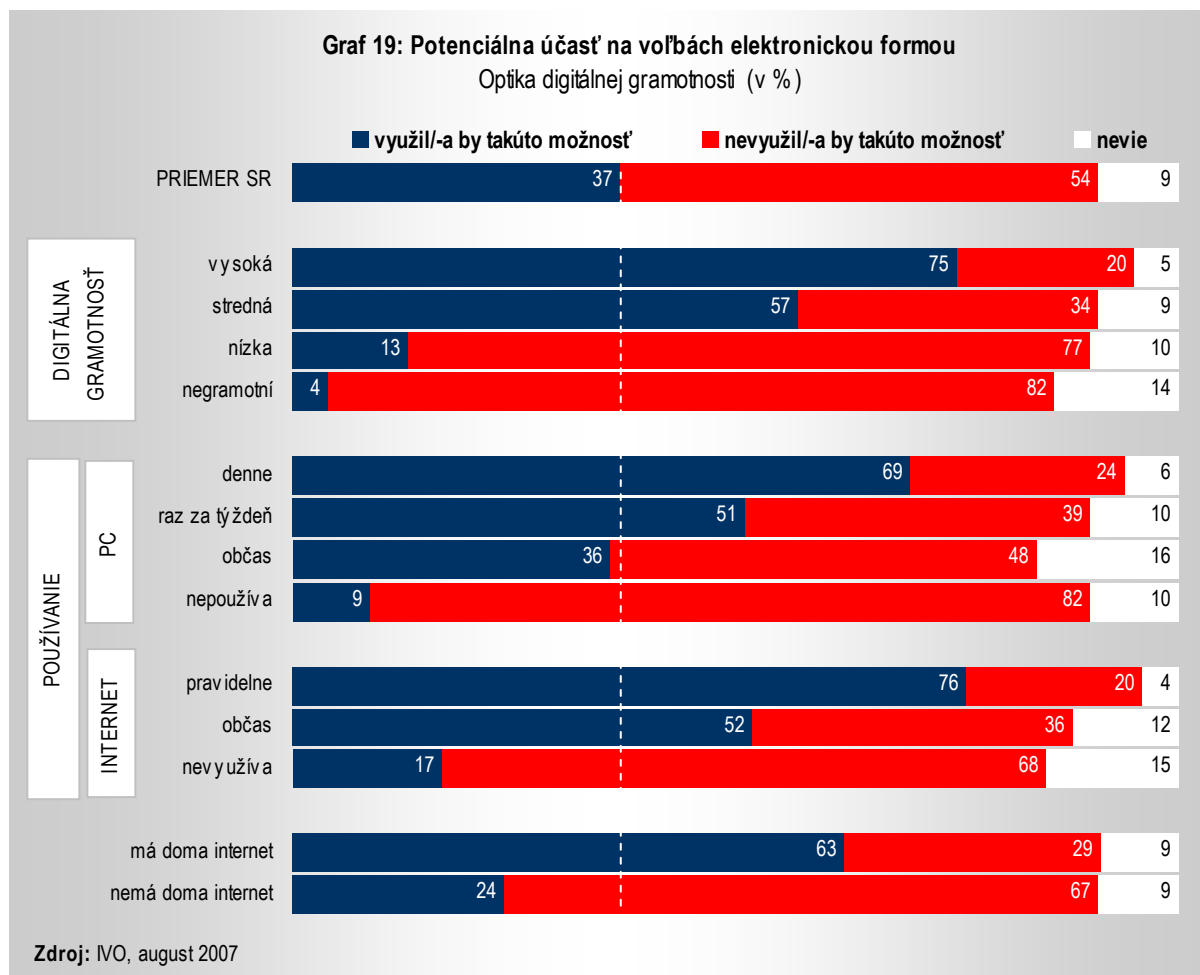
Graf 18: Potenciálna účasť na voľbách elektronickou formou
Sociálno-demografická optika (v %)

Zdroj: IVO, august 2007

Nezanedbateľný je tiež faktor pripravenosti na takýto typ aktu. Ako ukazuje graf 19, čím vyššia je digitálna gramotnosť, tým vyššia je pravdepodobnosť, že elektronický spôsob hlasovania budú občania v budúcnosti využívať. Napríklad spomedzi vysoko digitálne gramotných by možnosť elektronicky hlasovať využilo až 75 %, spomedzi stredne digitálne gramotných 57 %, ale spomedzi nízko gramotných už iba 13 %. Obdobný vzťah platí aj v prípade intenzity využívania počítačov a internetu ako predpokladu rozvoja digitálnej gramotnosti. Medzi pravidelnými používateľmi PC sú to viac ako dve tretiny (69 %) a pravidelnými používateľmi internetu až tri štvrtiny opýtaných (76 %). Nezanedbateľný rozdiel vidno v prípade pripojenia domácností na internet. Spomedzi tých, čo takéto pripojenie majú, je záujem o elektronické hlasovanie až 75-percentný, ale v domácnostiach bez internetu je iba 24-percentný.

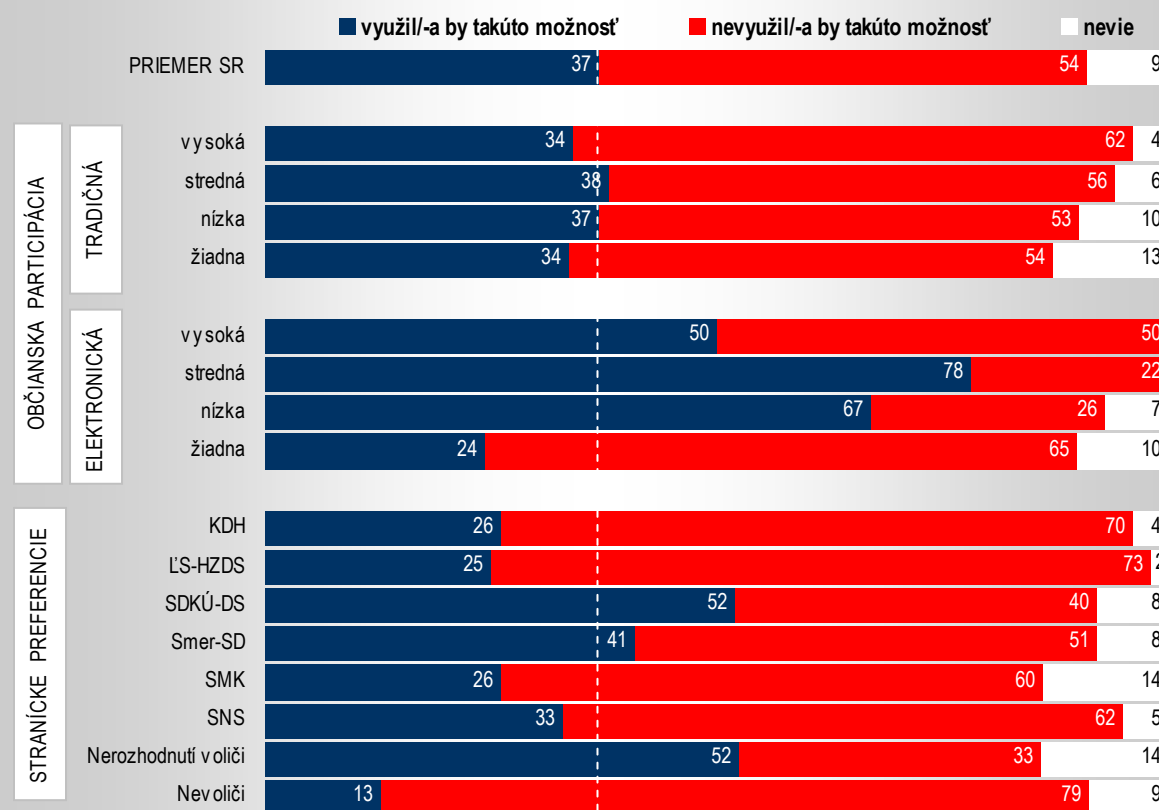

Zaujímavá je tiež občiansko-politická optika. Ako ukazuje graf 20, záujem o elektronické hlasovanie je diferencovaný podľa foriem občianskej participácie. Inými slovami: kým medzi občanmi s rôznou úrovňou občianskej participácie pri tradičných formách (napríklad účasť na voľbách, na politických mítingoch alebo demonstráciách, podpis petícií, práca pre mimovládne organizácie či politické strany, kandidovanie do verejných funkcií a pod.) je záujem o elektronické voľby približne na rovnakej úrovni (34 % - 37 %) ako priemer celej populácie, v prostrediach ľudí, ktorí na občiansku participáciu používajú počítače a internet, nachádzame výrazné rozdiely. Spomedzi občanov, ktorí moderné IKT na občiansku participáciu vôbec nevyužívajú, deklaruje záujem o elektronické hlasovanie iba štvrtina z nich (24 %), zato medzi občanmi, ktorí ich viac alebo menej používajú, je to 50 % až 78 %.

Pre konečné politické rozhodnutie zaviesť alebo nezaviesť elektronickú formu hlasovania budú mať kľúčový význam (okrem technologickej pripravenosti, splnenia všetkých bezpečnostných kritérií, legislatívnych opatrení, dosiahnutia potrebnej úrovne digitálnej gramotnosti obyvateľstva atď.) aj postoje prívržencov politických strán. Ako zreteľne dokumentuje graf 20, v súčasnosti by na zavedení e-volieb benefitovala najväčšmi SDKÚ-DS – medzi jej potenciálnymi voličmi je až 50 % takých, ktorí by boli ochotní voliť elektronickým spôsobom. Nadpriemerný záujem deklarujú aj stúpenci Smeru-SD (41 %). Pomerne veľkou neznámou je početná skupina nerozhodnutých voličov (14 %), spomedzi ktorých je až 52 % takých, ktorí preferujú elektronický spôsob hlasovania. Celkovo ide približne o 7 % zo všetkých potenciálnych voličov, a ak k nim prirátame aj záujem časti nevoličov a tých, ktorí na otázku politických preferencií vo výskume neodpovedali, dostaneme 12-percentnú voličskú skupinu. To je na slovenské pomery jedna veľká politická strana. Ktorá strana/strany by však z takéhoto počtu hlasujúcich profitovala/profitovali, nie je nateraz jasné.

Graf 20: Potenciálna účasť na voľbách elektronickou formou

Občiansko-politická optika (v %)

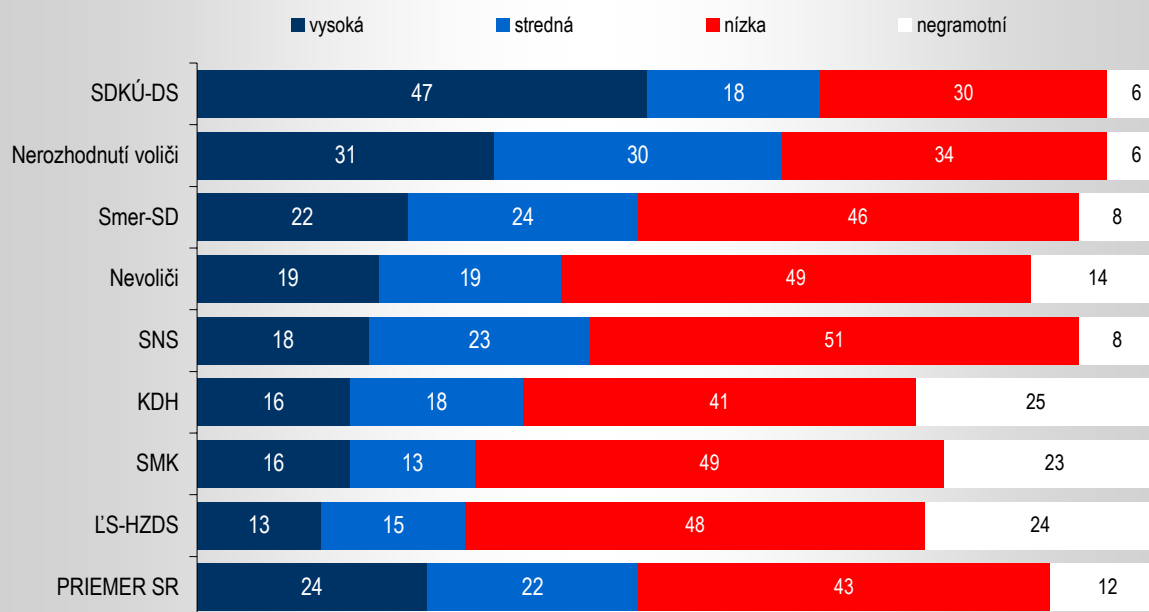
Zdroj: IVO, august 2007

Keďže sociálno-demografické profily voličských základní jednotlivých parlamentných strán sú dobre známe, neprekvapuje napríklad konzervatívny postoj ĽS-HZDS, SNS či KDH (deklarovaný v tabuľke). Práve stúpenca týchto strán sú na moderné spôsoby hlasovania relatívne najmenej pripravení. Svedčia o tom okrem iného údaje o potenciálnej účasti na voľbách elektronickou formou. Napríklad medzi stúpenkami KDH je takých len 26 %, medzi stúpenkami ĽS-HZDS 25 % a stúpenkami SNS 33 %. Výnimku tvorí iba SMK, ktoré má 26 % prívržencov ochotných voliť elektronicky, ale strana ako taká sa progresu v tejto oblasti nebráni.

Zo širšieho pohľadu možno pripravenosť/nepripravenosť jednotlivých elektorátov na rôzne elektronické formy demokracie (od aktivít v diskusných fórach a blogoch, cez založenie vlastnej občianskej iniciatívy či pripojenie sa k protestu, petícii, zorganizovanie referenda alebo verejného zhromaždenia cez internet až po účasť na e-voľbách) demonštrovať úrovňou ich digitálnej gramotnosti. Ako uvádzajú grafy 21 a 22, výrazne nadpriemernou digitálnou gramotnosťou sa spomedzi stúpenkov parlamentných strán vyznačuje iba voličská základňa SDKÚ-DS. Medzi nimi nachádzame až 47 % respondentov s vysokou úrovňou digitálnej gramotnosti (údaje v grafe 21). Nadpriemerne vysokú úroveň schopností a zručností práce s IKT majú aj nerozhodnutí voliči (31 %) a na úrovni celoslovenského priemeru sú stúpenca Smeru-SD (22 % z nich má vysokú úroveň digitálnej gramotnosti). Prívrženci ostatných strán sú na tom s digitálnou gramotnosťou horšie, ako je celoslovenský priemer. Napríklad vysokú úroveň takejto gramotnosti má len 18 % prívržencov SNS, 16 % prívržencov KDH a SMK, 13 % prívržencov ĽS-HZDS.

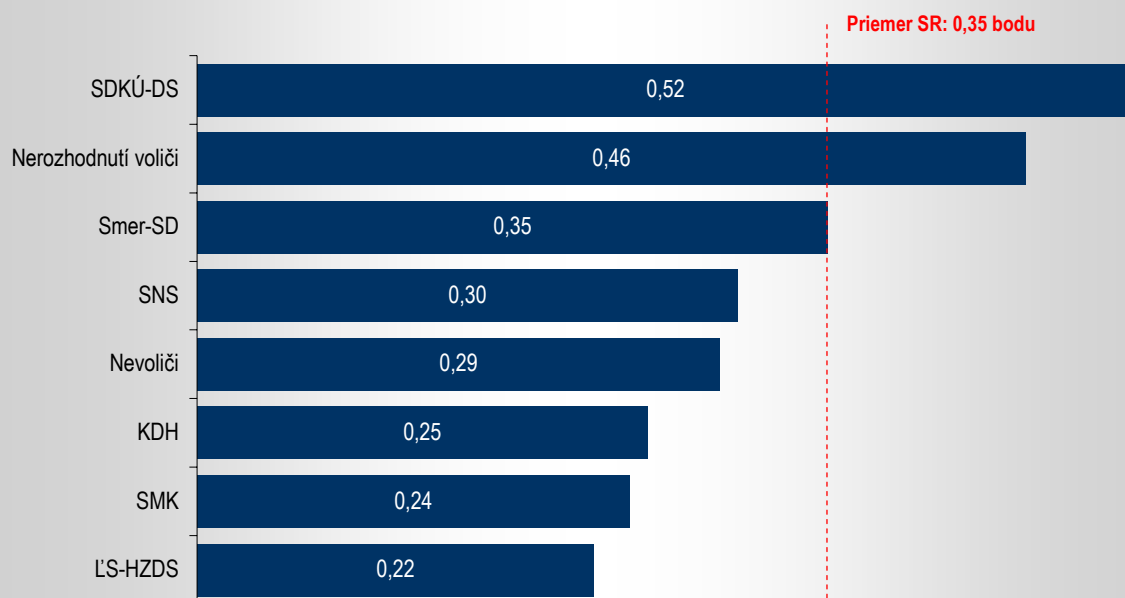
Nazeranie na problematiku e-voľieb čisto cez stranické okuliare sa v konečnom dôsledku môže stať neprekonateľnou bariérou, ktorú budú politické elity prekryvať napríklad poukazovaním na bezpečnostné alebo ústavnoprávne problémy. Je totiž oveľa jednoduchšie použiť argument nebezpečnosti internetu pre takú citlivú procedúru, akou sú voľby, než verejne priznať, že potenciálni účastníci elektronického hlasovania do elektorátu danej strany nezapadajú. Zdá sa, že stranám pôjde v tejto otázke skôr o voličské zisky a straty než o progresivnosť volebného aktu a prípadné zvýšenie celkovej volebnej účasti.

Graf 21: Úroveň digitálnej gramotnosti stúpcov politických strán (v %)

Zdroj: IVO, august 2007

Graf 22: Index digitálnej gramotnosti (DLI) stúpcov politických strán

Poznámka: Digitálna gramotnosť je hodnotená na bodovej stupnici od 0 = digitálna negramotnosť do 1 = maximálna úroveň gramotnosti.

Zdroj: IVO, august 2007

***

Literatúra a zdroje

Andacký, J. – Garaj, P.: *Web 2.0: Boom alebo bublina?* ETrend, 22. 11. 2006. <http://technologie.etrend.sk/81955/telekom-a-internet/boom-alebo-bublina>

Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: *Verejná mienka*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. – Bútor, M. (ed.): *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2008.

Demeš, P. – Bútor, M. – Brooš, R. – Ifanovská, L. – Vlašičová, J. – Mračková, A. – Vajdová, K.: *Mimovládne neziskové organizácie a dobrovoľníctvo*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, M. – Bútor, M. (ed.): *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2008.

Grešková, M.: *Folksonómie v kontexte organizácie a vyhľadávania informácií*. In: ITlib. Informačné technológie a knižnice [online], č. 03/2006.

Javůrková, B.: *Raz budeme voliť v pyžame*. Magazín *Sme*, 27. 7. 2002.

Labanc, M.: *Systémy elektronického hlasovania*. Infoware, 2/2008

Mušková, L. – Velšic, M. – Ivantyšin, M.: *Informačná spoločnosť*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, M. – Bútor, M. (ed.): *Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2007.

O'Reilly, T.: *What Is Web 2.0*. <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>

Spustili webový register otvorených politikov. IT News, 20.3.2008, <http://www.itnews.sk>

Velšic, M.: *Využívanie zákona o slobodnom prístupe k informáciám*. Záverečná správa zo sociologického prieskumu. ZPLD – IVO, máj 2004.

Velšic, M.: *Digitálna gramotnosť na Slovensku*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2005.

Velšic, M.: *Digitálna gramotnosť na Slovensku*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2007 a.

Velšic, M.: *Občania online*. Správa z výskumu. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2007 b.

Velšic, M.: *e-Government na Slovensku. Screening elektronických služieb verejnej správy*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2007 c.

Velšic, M. – Ivantyšin, M. – Mušková, L.: *Informačná spoločnosť*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, M. – Bútor, M. (ed.): *Slovensko 2007. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2008.

Ulej, T.: *Prísne tajné? Nájdete to na webe*. *Sme – Počítače*, 5. 3. 2008 <http://pocitace.sme.sk/c/3761488/Prisne-tajne-Najdete-to-na-webe.html>

Výskumná správa z reprezentatívneho výskumu postojov obyvateľstva *e-Demokracia na Slovensku* je ďalším príspevkom Inštitútu pre verejné otázky do diskusie o otázkach informatizácie spoločnosti, tentoraz v jej spoločensko-politickej rovine.

e-Demokracia v širokom zmysle slova znamená používanie moderných informačných a komunikačných technológií na podporu procesov v rámci systému reprezentatívnej demokracie. Preto výskumná správa prináša odpovede na také otázky ako: @ hodnotenie kľúčových projektov a nástrojov elektronickej demokracie na Slovensku @ úroveň občianskej participácie v jej tradičnej a elektronickej forme – diskusné skupiny alebo fóra, príspevky v internetových denníkoch – blogoch, online rozhovory – chat, internetové hlasovania, petície a referendá, online ankety a pod. @ „watchdog“ aktivity na internete – verejná kontrola a zverejňovanie informácií o rozličných závažných spoločensko-politických otázkach, kauzách, ich aktéroch a súvislostiach @ praktické využívanie zákona o slobodnom prístupe k informáciám na internete @ potenciál pre elektronicke voľby na Slovensku.

Výskum je súčasťou rozsiahleho projektu *Launching e-Governance in Slovakia: Empowering Citizens to Participate, Influence and Exercise Democratic Control*, ktorý podporil Trust for Civil Society in Central & Eastern Europe.

ISBN 978-80-89345-02-1
9 788089 345021

